

ΚΩΣΤΑ Ι. ΤΖΟΒΑ

**ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ**

(Διηγήματα)

ΑΘΗΝΑΙ, 1962

♀/3

ΕΙΕΑ
ΕΝΕ
30.0.51

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΔΩΡΕΟΝ
ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΖΑΛΟΓΓΟΥ 8
ΑΘΗΝΑΙ (Κ)

Ελληνική Δημοκρατία
Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 55914
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 9/9/2014

ΚΩΣΤΑ Ι. ΤΖΟΒΑ

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

**ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ**

(Διηγήματα)

ΑΘΗΝΑΙ, 1962

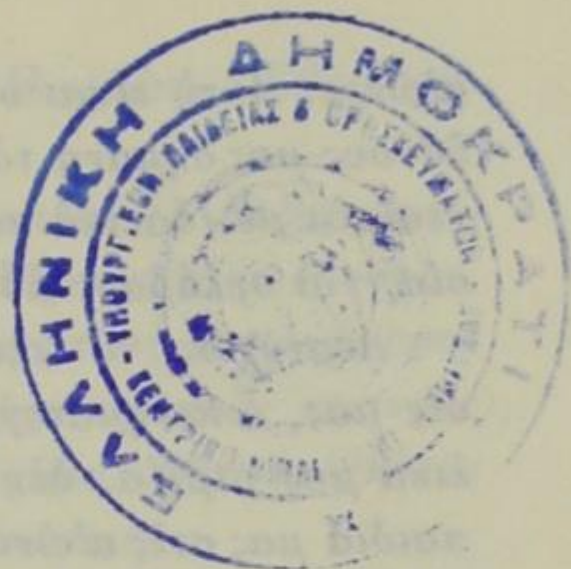
Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κονίτσας

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΚΩΣΤΑ Ι ΤΣΟΒΑ
• ΣΥΛΛΟΓΗ •
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΠΡΩΤΗΝ
ΑΡΧΑΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟΝ
ΚΑΤΑΝΤΑΝΗΣ ΠΡΩΤΟΚΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΠΡΩΤΟΚΟΝ
ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ 1922

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στὸ πέρασμα τῆς μακροῦς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους μας, κανένας πόθος καὶ καμιὰ ἰδέα δὲ βλάστησε καὶ δὲν κάρπισε μ' ἄκαιρο πύρωμα καὶ παιδιάστικη γρηγοράδα. Ἐνῶ τὰ κλωνάρια ἔμεναν ἀτροφικὰ καὶ πολλὰς φορές ξεραίνονταν, ἐνῶ ὁ κορμὸς δὲν ψήλωνε, οἱ ρίζες ἀντίθετα ριζοβολοῦσαν στὰ κατάβαθα, γιὰ νὰ κρατοῦν αἰώνια τὸ πανύψηλο καὶ πανώριο δένδρο, πὰν ὑψώνονταν περήφανα καὶ γιγάντωνε ἀναπάντεχα.

Ξηραμένο καὶ κατακαημένο φαίνεται καὶ τὸ δένδρο τῆς Βορειοηπειρωτικῆς ἐλευθερίας. Ἀτροφικὰ βλαστάρια ξεπετιοῦνται γύρω ἀπ' τὶς ρίζες του. Βεργοῦλες λυγερὲς ὀρθώνονται καὶ προσπαθοῦν νὰ σταθοῦν ὄρθιες στὸ μανιασμένο βοριά. Ἡ παγωνιὰ κοκκαλώνει τὰ τρυφερὰ βλαστάρια. Οἱ βεργοῦλες ὑψώνονται δειλὰ τὴν ἄνοιξι καὶ τὸ καλοκαῖρι, γιὰ νὰ πεθάνουν στὴ βαρχειμωνιά.

Ἄλλὰ οἱ ρίζες. Θεριεύουν καὶ τρέφονται κι' ἀπλώνουν ριζάρια καὶ παραρριζα, γιὰ νὰ κρατήσουν κάποτε τὸν πανύψηλο κορμὸ τοῦ αἰώνιου δένδρου.

Αὐτὲς τὶς ρίζες πρέπει νὰ κρατήσωμε ἀμόλυντες ἀπὸ τὰ σκουλήκια. Εἶναι τὰ σκουλήκια τῆς ἀδιαφορίας, τῆς λησμονιᾶς, τοῦ μικροσυμφέροντος, τῆς καθημερινῆς βιοπάλης καὶ τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα, τὸ φοβερὸ σκουλήκι, πὸν ἀπείλησε καὶ ἀπειλεῖ νὰ κουφαλιάσῃ τὸ μεγάλο δένδρο τῆς ἐθνικῆς μας ἐλευθερίας.

Καὶ ποιὲς εἶναι αὐτὲς οἱ ρίζες πὸν θὰ κρατήσουν αἰώνια ζωντανὸ τὸ Βορειοηπειρωτικὸ φυτό, ἀπ' ὅπου θὰ ξεφυτρώσῃ πανύψηλο τὸ δένδρο τῆς Βορειοηπειρωτικῆς ἐλευθερίας;

Ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία. Αὐτὴ πὸν ἔρχεται καὶ θὰ ἔρχεται ἐπὶ

αἰῶνες. Αὐτὴ εἶναι οἱ ρίζες τοῦ ἔθνους μας. Ὅταν ἡ μοῖρα τοῦ ἔθνους μας σημάνῃ τὸ λυτρωμὸ τῆς Βορείου Ἡπείρου, μόνο μιὰ νεολαία μὲ ἰδανικά καὶ πόθους μπορεῖ νὰ ὀδηγηθῆ πρὸς τὴ θυσία, γιὰ σκλάβους ἀδελφούς καὶ ἅγια χῶματα.

Δυστυχῶς, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ λογοτεχνία μας, ἡ ποίησις μας, ὁ κινηματογράφος, τὸ θέατρο καὶ προπάντων τὰ σχολικά μας βιβλία, δὲν κατώρθωσαν νὰ ὀδηγήσουν στοργικά τὰ παιδιά μας στὶς αἰώνιες ἐθνικὲς μας κρουσταλλένιες βρυσομάννες, γιὰ νὰ προὔνουν τῇ δεῖψά τους, πὺν προξενούν τὰ ἀρωματικά μονοξείδια τοῦ ξενόφερτου κοσμοπολιτισμοῦ καὶ τὰ ζαχαρόπηχτα χάπια τοῦ ἐφήμερου εὐδαιμονισμοῦ.

Αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς μας σκοπὸς μὲ τὰ «**Βορειοηπειρωτικὰ Χριστούγεννα**». Νὰ φέρωμε τὴ νεολαία μας κοντὰ στὴ Βόρειο Ἡπειρο καὶ στὰ ὑπόδουλα ἀδέλφια μας. Μόνον ἐκεῖ ὑψώνεται ἀγνὴ καὶ ὑπέροχη ἡ ἐνωτικὴ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Μόνον ἀπ' ἐκεῖ ξεκινῶντας, ἡ ἀνάλλαχτη Ἑλληνικὴ ὄψη μπορεῖ νὰ μετράῃ μὲ βιὰ τὴν ἔκτασι καὶ τὸ βάθος τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Θὰ μείωνα τὴ μεγάλη ἰδέα, ἂν ἔλεγα, ὅτι μονάχα ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία στάθηκε ἐμπνευστὴς τοῦ παρόντος. Συναισθηματικὸ ὑπόστρομα, ἐκτὸς τῆς Ἡπειρωτικῆς μου καταγωγῆς καὶ τῶν ἡρωϊκῶν ἀναμνήσεων τῆς ἐποποιΐας τοῦ 1940-41 εἰς τὰ ἔνδοξα Βορειοηπειρωτικὰ βουνὰ τῆς Κλεισούρας, τοῦ Τεπελενίου καὶ τῆς Νιτρεμπεσίνας, στάθηκαν οἱ στρατιῆς τῶν ἀδούλων Βορειοηπειρωτῶν τῆς διασποράς, μὲ τοὺς ὁποίους μοιράσθηκα τὸν πόνο καὶ τὴ νοσταλγία τῆς ἄμοιρης πατρίδας, σὲ πόλεις τῶν Η.Π.Α, τῆς Ἀγγλίας ἀκόμη καὶ τῶν Σκανδιναυϊκῶν Χωρῶν, στὰ χρόνια τῶν μακρῶν πρόσφατων σπουδῶν μου.

Ὅλοι αὐτοί, γερομένοι ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τσακισμένοι ἀπὸ τὸν ἀγιάτρευτο νόστο τῆς χαμένης των Ἰθάκης, ἔκλεισαν γιὰ πάντα στὴν καρδιά τους τὴν πολυβασανισμένη πατρίδα τους, ζοῦν καὶ ἀναπνέουν γι' αὐτὴ κι' ὄνειρεύονται μιὰ θάλασσα ἀπὸ γαλανόλευκες, πὺν θὰ σκεπάσουν τ' ἅγια Βορειοηπειρωτικὰ χῶματα καὶ τὰ κουρασμένα κορμιά τους.

Κοντὰ τους ἔνοιωσα καθαρὰ κι' ἀβίαστα νὰ λαχταρίζῃ τὸ μεγαλεῖο τῆς πατρίδας. Κοντὰ τους αἰσθάνθηκα περήφανος, γιὰτὶ μὲ ὑψωμένη τὴ γαλανόλευκὴ ἀντιμετώπισαν νικηφόρα τὴν

ἄνδρῳ Ἀλβανικῆ ἐπίθεσι ἔξω ἀπὸ τὰ Ἑνωμένα Ἔθνη στὴ Νέα Ὑόρκη, τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1960.

Πρὸς ὅλους αὐτούς, πρὸς ὅλους τοὺς ταπεινοὺς Βορειοηπειρωτῆς τῆς Ἑλλάδος, πρὸς ὅλα τὰ ἄγOURA Βορειοηπειρωτόπουλα, πὸν διαλαλοῦν περήφανα τὴν ἔνδοξη καταγωγή τους, ὅσα λιβανωτὰ κι' ἂν καοῦν, δὲν θὰ μεθύσουν ἀπὸ τοὺς ἀρωματικούς καπνοὺς τους. Αὐτοὶ διάλεξαν κι' ἀκολουθοῦν τὸ δρόμο τους σὰν γνήσια φυλετικὴ συνέπεια κι' ἀκατάλυτη ἐθνικὴ ἐπιταγή.

Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, πρέπει ν' ἀκολουθήσωμε! Ἐάν τὰ «Βορειοηπειρωτικὰ Χριστούγεννα» φέρουν τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, ἔστω καὶ λίγων, πλησιέστερα πρὸς τὴ Βόρειο Ἠπειρο, ἂν τὰ παιδιὰ μας βροῦν καινούργια ἰδεώδη, κι' ἂν τὸ Ἑλληνικὸ λόγιο πνεῦμα κεντριστῆ γιὰ νὰ στραφῆ πρὸς τὶς ἀστείρευτες ἐθνικὲς πηγές, τότε, οἱ ρίζες ξαπλώνονται καὶ τὸ δένδρον τῆς Βορειοηπειρωτικῆς ἐλευθερίας θὰ θεριέψῃ γρήγορα καὶ θὰ θρωθῆ ἐπιβλητικὸ καὶ πανώριο.

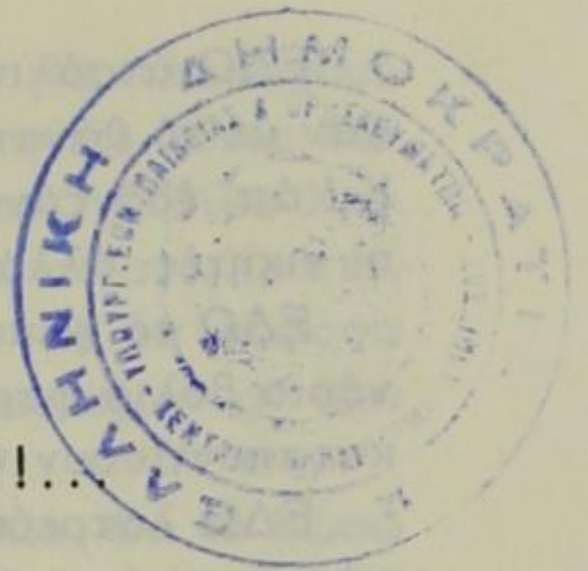
Τούτῃ τὴν μικρὴ προσφορὰ ἐπιζητοῦμε, στὸν ἀσίγαστο καὶ ἀγιάτρευτο πόνο μας γιὰ τὴν τύχη τῆς πολυκλαυστῆς Βορείου μας Ἠπείρου, χωρὶς ποσῶς ν' ἀποβλέπωμε σὲ λογοτεχνικὲς δάφνες, πὸν θ' ἀνήκουν μελλοντικὰ—ἀξιολογικὰ καὶ δίκαια—μόνο στοὺς πρωτομάστορες τοῦ λόγου, πὸν σὰν νέοι Φεραῖοι θὰ τραγουδήσουν τὰ θούρια τῆς ἐλευθερίας, γιὰ νὰ ζωντανέψουν στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅλου τοῦ ἐλεύθερου κόσμου τὸ δράμα, τὸν πόνο καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς φύτρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ: τῆς Βορείου Ἠπείρου.

ΚΩΣΤΑΣ Ι. ΤΖΟΒΑΣ

Πτυχ. Φιλοσ. Σχολῆς Πανεπ. Ἀθηνῶν

Διδάκτωρ Ἐκπαιδεύσεως Πανεπ. Columbia N. Ὑόρκης

Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΕΔΩ ΕΙΝ' Η ΗΠΕΙΡΟΣ !...

ΕΔΩ οί Θεοί πρωτοφανέρωσαν τις βουλές τους στους ανθρώπους. Κι' έδω οί άνθρωποι —οί θνητοί και περαστικοί— μάντευαν τὸ μέλλον τὸ δικό τους κι' ὀλόκληρου τοῦ κόσμου, ρωτῶντας τὴ φύσι και ἐξετάζοντας τὰ σημάδια της.

ΕΔΩ τοποθέτησαν οί Θεοί τὴν μεγάλη πόρτα πρὸς τὸ ἄγνωστο. Κι' ἀπ' ἐδῶ οί άνθρωποι, με τὴ βάρκα τῆς αἰωνιότητος, γλυστροῦσαν στὰ ἤρεμα νερά τῆς λίμνης, γιὰ νὰ περάσουν στὸν κόσμον τῆς ἀθανασίας και τῆς ἀληθινῆς κρίσεως.

ΕΔΩ ανέμισαν φλάμπουρα και μπαϊράκια· ὑψώθηκαν σύμβολα και βωμοί και στήθηκαν ἀκατάλυτα ὀρόσημα ἀξιῶν και ἰδεῶδων.

ΕΔΩ τὸ πύρωμα τῆς ψυχῆς ἔλυσε σιδηρόφραχτες φάλαγγες και ἔγινε κεραυνός γιὰ νὰ συντρίψη τοὺς ἐχθροὺς τοῦ τόπου.

ΕΔΩ ἡ ὕλη ὑποχώρησε στὸ πνεῦμα. Πνεῦμα ἀνήσυχο, πνεῦμα φωτεινό, πνεῦμα θυσίας και προσφορᾶς. Ἄλλὰ παράλληλα πνεῦμα ταπεινοφροσύνης, καρτερίας, μεγαλοψυχίας και λιτότητος.

ΕΔΩ ἀχοβολοῦν οί ρεματιές κι' ἀντιλαλοῦν τὰ βουνὰ ἀπὸ τραγούδια λεβεντιᾶς και μοιρολόγια πόνου. Τραγούδια γιὰ τὴ λευτεριά και δάκρυα γιὰ τὸ χαμό της. Τραγούδια γιὰ τ' ἄγουρο τὸ παλληκάρι, ποῦ τὸ βρῆκε κατάστηθα τὸ μαῦρο βόλι, πολεμῶντας τὸν ἐχθρό. Και χορὸς τριγάϊτανος γύρω ἀπ' τὸ σαβανωμένο λείψανον τοῦ παλληκαριοῦ.

ΕΔΩ άτσάλινα κορμιά και μεστωμένα μπράτσα πάλαιψαν με τὸ θάνατο σὲ μαρμαρένια άλώνια και τὸν νίκησαν. Κι' άπ' έδῶ ξάνοιξαν πόρτες και στράτες, γιά νά διαβοῦν οί νικητές, άλλά κι' οί καταφρονεμένοι.

ΕΔΩ τὸ χῶμα έγινε μπαροῦτι. Οί πέτρες και τὰ στερνάρια βόλια φαρμακερά. Και τὰ ποτάμια ὠκεανοί γιά νά καταποντίσουν τοὺς έπιβουλείς τοῦ τόπου τούτου.

ΕΔΩ λατρεύεται πάνω άπ'όλα μιὰ μάννα. Μιὰ μεγάλη μάννα, πὸ στάθηκε προστάτρια κι' ὀδηγὸς στοὺς λίγους. Εἶναι τὸ άκατάλυτο κι' άκατανίκητο σύμβολο τοῦ "Εθνους. Εἶναι ἡ Παναγία.

ΕΔΩ ἡ άνδρεία και ἡ θυσία μεγάλωσαν και κάρπισαν σαν αὐτοσπαρμένα φυτά. Και κάρπισαν τόσο πολὺ, πὸ γεύθηκε ὅλη ἡ άνθρωπότητα άπὸ τίς ζωογόνες και λυτρωτικές θερμίδες τοῦ αὐτόφυτου φυτοῦ.

ΕΔΩ άγκαλιασμένες ἡ Δόξα με τὴ Νίκη στήνουν τὸ χορὸ τῆς θυσίας, γιά νά στεφανώσουν με τὰ λίγα χορτάρια, πούχουν μείνει στὴν έρημη γῆ, ὅλους εκείνους πὸ τολμοῦν νά τὸν σύρουν, σαν ὀδηγοί και δάσκαλοι, ὅλων αὐτῶν πὸ κάποτε θ' άκολουθήσουν.

ΕΔΩ βασιλιάδες κι' άρχοντες θά προσκυνήσουν ταπεινά κι' εὐλαβικά τοὺς άμέτρητους σταυροὺς τῆς θυσίας, γιά ν' άντλήσουν δύναμι και νά φωνάξουν στοὺς αντίπερα βασανιζόμενους ἐπὶ τοῦ σταυροῦ άδελφούς μας: «Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη· τῆς λευτεριάς τὸ φεγγοβόλ' άστέρι τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θά φέρη!».

— Και ποιό εἶν' αὐτὸ τὸ «ΕΔΩ», παππούλη; ρώτησε περίεργα ὁ Γιαννάκης.

— 'Η "Ηπειρος, παιδί μου, ἡ πατρίδα μας! 'Η έλεύθερη κι' ἡ σκλάβα. Αὐτὴ εἶναι! Ποιά ἄλλη μποροῦσε νά εἶναι; Αὐτὴ! Προμαχῶνας θυσίας, γιά τὴ λευτεριά ὅλου τοῦ κόσμου!

Γιά τὰ σκλαβόπουλα αὐτῆς τῆς πατρίδας μας μιλοῦν κι' ὅλες οί ιστορίες, πὸ θά διαβάσης και στὸ Χριστουγεννιάτικο βιβλίό σου. Παιδάκια σαν και σένα στερήθηκαν Χριστὸ και Παναγιά τοῦτες τίς χρονιάρες μέρες στὴ Βό-

ρειο "Ηπειρο. Δέν ἄκουσαν οὔτε μιὰ λέξι γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ ἐνανθρωπιζόμενου Θεοῦ. Καί τὸ Ἑλληνικὸ γένος δέν μπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς Χριστὸ καὶ πατρίδα. Ἀληθινὰ Χριστούγεννα νοιώθουν οἱ Ἕλληνες μονάχα κοντὰ στὸ Χριστό, πού τὸν προσκυνοῦν καὶ τὸν δοξολογοῦν μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου. Τέτοια Χριστούγεννα ταιριάζουν σ' ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα.

— Εὐχαριστῶ, παππούλη, γιὰ τὸ βιβλίο. Θὰ τὸ δώσω νὰ τὸ διαβάσουν ὅλα τὰ παιδιὰ στὴν τάξι μου. Τέτοια βιβλία γιὰ τὰ σκλαβωμένα ἀδέλφια μας, μᾶς εἶπε κι' ὁ δάσκαλός μας νὰ διαβάζωμε πάντοτε.

— Εὖγε, λεβέντη μου! Ἔτσι μονάχα θὰ μάθουν ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα τὰ βάσανα τῆς σκλαβωμένης μας πατρίδας. Ἔτσι θὰ μάθουν, ὅτι ὑπάρχει ἓνα Ἑλληνικὸ κομμάτι γῆς, πού περιμένει λευτεριά. Ὅσο πιὸ πολλὰ Ἑλληνόπουλα μοιρασθοῦν τὸν πόνο μας καὶ πονέσουν βαθειὰ γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο, τόσο πιὸ γρήγορα θὰ σημάνουν τὰ σήμαντρα τῆς λευτεριᾶς της.

— Νὰ πῆς στὸ δάσκαλό σου, Γιαννάκη μου, τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας ν' ἀρχίζει ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο τῆ σημερινή, νὰ γυρίζη πίσω στὴν Ἡπειρο τοῦ 1912-1914, νὰ στέκεται περήφανα στοὺς γκρεμοὺς καὶ τὰ φαράγγια τοῦ Ζαλόγγου, νὰ μετρήη τις τιμημένες βουνοκορφές τοῦ Σουλίου, ν' ἀποκαλύπτεται στὰ πνευματικὰ ἰδρύματα πού κράτησαν ψηλὰ τὰ γράμματα στὰ σκληρὰ καὶ δύσκολα χρόνια, νὰ προχωρήη στὰ Βυζαντινὰ χρόνια τῶν Κομνηνῶν, στὰ κατορθώματα τοῦ ξακουσμένου βασιλιᾶ Πύρρου, στὰ ἀρχαιότατα χρόνια τοῦ Δωδωναίου Θεοῦ καὶ νὰ γυρίζη πάλι στὴν ἀρχή, ἀπ' ἐκεῖ πού ξεκίνησε. Νὰ γυρίζη στὴ Βόρειο Ἡπειρο. Νὰ γυρίζη στὶς γκρεμισμένες ἐκκλησιές καὶ τὰ ἐρειπωμένα ξωκκλήσια, στὶς ράχες καὶ τὶς χιονισμένες βουνοκορφές, νὰ συμμαζεύη τὰ σκορπισμένα δῶ καὶ κεῖ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων, νὰ τὰ σκεπάζη μὲ τὴ γαλανόλευκη, γιὰ νὰ διατηρηῆται ἔτσι αἰώνια ζωντανή, αὐτὴ πού γρήγορα θὰ ξεπηδήση φοβερὴ καὶ τρομερὴ μέσ' ἀπ' τὰ κόκκαλα.

— Καί ποιά εἶν' αὐτή, παπποῦ, πού θά ξεπηδήση ἀπ' τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων;

— Ἡ λευτεριά τῆς Βορείου Ἡπείρου! Αὐτή πού καρτεροῦμε ἀνυπόμονα τόσο χρόνια!..

— Εἶναι αὐτή, παππούλη, πού λέει κι' ὁ ἐθνικός μας ὕμνος;

— Ναί, βλαστάρι μου! Ἡ ἴδια. Φοβερή καί τρομερή, ὅπως ἦταν πάντα ἀντρειωμένη, μὲ τὸ Σταυρὸ καί τὴ Γαλανόλευκη.

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΔΟΣΙΑ ΣΤΗ ΘΥΣΙΑ

— **Ο**ΥΤΕ κι' έφέτος μᾶς ἦρθε ὁ παπα-Λάμπρος, μουρμούρισε βαρύθυμος στὴ γωνιά στοῦ τζάκι ὁ μπαρμπα-Θύμιος.

— Δὲ βαρυέσαι πατέρα! “Ὅταν ἔχωμε νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε, κάθε μέρα ἔχομε Χριστούγεννα, ἀποκρίθηκε ἡ κόρη του ἡ Λενιώ. Αὐτὰ ὅλα, ἐδῶ πού τὰ λέμε, ἦταν καλά καὶ χρυσᾶ στὴ δική σας ἐποχή. Σήμερα, οὔτε τὸν ἄνθρωπο προάγουν, οὔτε τὸν ἀπελευθερώνου ἀπὸ τίς δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις, γιὰ νὰ προχωρήσῃ μπροστὰ γιὰ μιὰ καινούργια κοινωνία. Ὁ παπα-Λάμπρος ἀνήκει στὸν κόσμο πού πέθανε, ὄχι στὸν κόσμο πού ἔρχεται.

Κάτι τέτοιες καινούργιες θεωρίες, γιὰ πατρίδα, θρησκεία, Χριστὸ καὶ Παναγιά, οἰκογένεια καὶ ὑποχρεώσεις τίς ἄκουγε συνεχῶς ἀπὸ τοὺς περαστικούς ὁμιλητὲς τοῦ Κόμματος, πού γέμισαν τὰ χωριά. “Ἦθελε ν' ἀπαντήσῃ πολλές φορές ὁ μπαρμπα-Θύμιος, ἀλλὰ φοβόνταν νὰ μὴ χαρακτηρισθῇ «ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ» καὶ δὲν εὔρισκε τὸν τρόπο, πού θὰ μπορούσε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἑαυτό του, γιὰ μιὰ κατηγορία πού καλά-καλά δὲν τὴν καταλάβαινε. Μπορούσε ὅμως τώρα, ν' ἀπαντήσῃ στὴν κόρη του, σὰν πατέρας καὶ ἀρχηγὸς τοῦ σπιτιοῦ του.

— “Ὡστε, κυρὰ-Λενιώ, τὸ φαῖ καὶ τὸ πιοτὶ κάνει τὰ Χριστούγεννα καὶ δίνει τὴ χαρά!... ὠρθώθηκε ὠργισμένα ὁ μπαρμπα-Θύμιος κι' ἄρπαξε ἀπὸ τὴ γωνιά τὸ σίδερο, πού ἔσπρωχνε τ' ἀναμμένα κούτσουρα.

— Ἐμεῖς, μωρή, ζήσαμε τετρακόσια χρόνια μὲ τοὺς

Τούρκους και τούς Ἀρβανίτες και δέν κιοτέψαμε ποτέ, για ν' ἀρνηθοῦμε τὸ Χριστὸ και τὴν Παναγια και πάνω ἀπ' ὄλα τὴν πατρίδα μας! Κι' ἐσεῖς χθεσινοί, ἀρβανιτέψατε κι' ἀλλαξοπιστήσατε!

— Οὔτε κι' ἐφέτος, λοιπόν, Χριστούγεννα!... Στερηθήκαμε τὸ Χριστὸ μας, χάσαμε τὴν ἐλευθερία μας, ἀλλαξοπίστησαν τὰ παιδιὰ μας!...

Τὴ μαύρη τούτη συλλογὴ και τὸ βαθὺ πόνο τοῦ ἀγωνιστῆ Ἡπειρώτη, ἤρθαν ξαφνικὰ νὰ τὰ γλυκάνουν τὰ χαρμόσυνα χτυπήματα τῆς καμπάνας τοῦ χωριοῦ.

— Δόξα σοι Κύριε! ἤρθε ἐπιτέλους ὁ παπα-Λάμπρος! κι' ἀναστέναξε μὲ βαθειὰ ἀνακούφισι ὁ μπαρμπα-Θύμιος. Θὰ γιορτάσωμε τὴ Γέννησι τοῦ Χριστοῦ μας. Τὴ σημασία ἔχει ἂν εἴμαστε στὴν ἐκκλησία μονάχα γέροι; Στὸ τέλος-τέλος ἐμεῖς ζητοῦμε νὰ βρεθοῦμε κοντὰ στὸ δικὸ μας Θεό. Ἀφήστε τούς ἀντίχριστους!...

Κάποιο ὑπόλειμμα γιορτινοῦ πανταλονιοῦ, ἓνα σακάκι τριμμένο σταυρωτό, ἓνα ζευγάρι παπούτσια μισοφαγωμένα τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ, και μία παλιά ἀμερικάνικη γραβάτα, ἀποτελοῦσαν τὸ ἐπίσημο ἐορταστικὸ βεστιάριο τοῦ μπαρμπα-Θύμιου. Τὸν θυμοῦνται ὄλο τὸ χωριὸ χρόνια μὲ τὴ γιορτινὴ του πανοπλία, ποὺ τοῦ ἔδινε πάντοτε τὴν πρωτοκαθεδρία και στὸ στασίδι δίπλα ἀπὸ τὸ δεσποτικὸ, ἀλλὰ κυρίως και στὴν κορφή κάθε σπιτιοῦ, ὅταν μετὰ τὴν ἀπόλυσι τῆς ἐκκλησίας ὄλη ἡ ἐορταστικὴ πομπὴ τῶν ἀνδρῶν ἔπαιρνε τὴ βόλτα τῶν ἐπισκέψεων, σ' ὄσους τύχαινε νὰ γιορτάζουν τὴν ὀνομαστικὴ τους γιορτὴ.

Ἀξέχαστα χρόνια για τὸν μπαρμπα-Θύμιο! Ἀρπαζε πρῶτος και καλύτερος τὸ παγοῦρι μὲ τὴ ρακὴ, σὰν μιὰ γενικὴ ἀναγνώρισι τῆς κομψότητος και λεβεντιᾶς, ποὺ τοῦ ἔδιναν τοῦτα τὰ ἐρείπια τοῦ δοξασμένου κοστουμιοῦ, ποὺ χρόνια τώρα διατηροῦνται εὐλαβικὰ στὰ βάθη τοῦ σεντουκιοῦ.

Τὰ ἔβγαλε βιαστικὰ και χαρούμενα ὁ μπαρμπα-Θύμιος

για να βρεθῆ πρώτος στήν ἐκκλησία, να μεταλάβῃ καί να γυρίσῃ σπίτι του, σὰ γνήσιος Χριστιανός κι' ἀνάλλαχτος σὰ αἰσθήματα Ἑπειρώτης.

Στό μεταξύ μπῆκε μέσα ὁ γαμβρός του ὁ Βασίλης. Καλησπέρισε τή γυναῖκά του καί χώθηκε βιαστικά στή μικρή κουζίνα.

— Τί περιμένεις, λοιπόν; Βάλε να φᾶμε γρήγορα!... Δέν ἄκουσες τήν καμπάνα;

— Ἐπιτέλους! μουρμούρισε μέσα του ὁ μπαρμπα-Θύμιος καί σταυροκοπήθηκε. Ἄπόψε ὁ Χριστός ἔφερε στό δρόμο του καί τοῦτο τόν καταραμένο, πού δέν μπῆκε ποτέ του σέ ἐκκλησία. Φοβόνταν τήν ἐκκλησία καί τοὺς παπάδες σάν ὁ διάβολος τὸ θυμιάμα. Δέν ἀκολούθησε ὁ ἀθεόφοβος μέσα στήν ἐκκλησία, οὔτε τὸ λείψανο τῆς πεθερᾶς του τῆς Θύμιενας, πού εἶχε πεθάνει πρὶν ἀπὸ πέντε χρόνια. Μυαλὸ ἀγύριστο. Σκληρὸς καί αὐταρχικός, λές καί εἶχε κληρονομήσει στό αἷμά του τὸ Μαρξισμό καί τὰ κηρύγματα τοῦ Στάλιν.

— Δέ θᾶρθης ἀπόψε μαζί μας στήν ἐκκλησία πατέρα; ρώτησε ὁ Βασίλης τὸν πεθερό του, πού ἄνοιξε δειλὰ τὴν πόρτα τῆς κουζίνας καί γλόστρησε μέσα, σάν νᾶθελε ν' ἀποφύγῃ πειραχτικά σχόλια τῆς κόρης του, γιὰ τὴν πανηγυρία ἐμφάνισί του μὲ τὸ κοστοῦμι θρῦλος καί ἱστορία.

— Ἄν δέν ἔρθω ἀπόψε παιδί μου, πότε περιμένω νᾶρθω; Τούτῃ τῇ γιορτῇ τὴν περιμένουμε πέντε χρόνια.

Τὸλεγε καί τὸ πίστευε ὁ μπαρμπα-Θύμιος, γιὰτὶ πραγματικά, πέντε Χριστούγεννα τὴν πέρασαν χωρὶς παπᾶ καί λειτουργία Χριστουγεννιάτικη.

— Καί ποῦ νᾶξερές πατέρα, καί ποιοὶ θὰ εἶναι ἀπόψε στήν ἐκκλησία! Τιμὴ μεγάλη γιὰ τὸ χωριὸ μας!... Τὸ χωριὸ μας πάλι πρωτοπόρο! Καινούργια ζωὴ ἀρχίζει γιὰ ὅλους μας! Καί χῶρια τίς τιμές στό γαμβρό σου!...

Δέ θέλεις νὰ φέραν καί τὸ Δεσπότη ἀπὸ τὸ Ἄργυροκαστρο, γιὰ τὰ Χριστούγεννα; Ποιὸς ἄλλος σπουδαῖος καί τρανὸς μποροῦσε νὰ ἦταν στήν Χριστιανικὴ ἐκκλησία παραμονὴ Χριστούγεννα; Τί θέλουν νὰ ποῦν τὰ λόγια αὐτοῦ

του ἀντίχριστου; Τί τιμές στο χωριό και στο γαμβρό του ἀπόψε στην ἐκκλησία;

“Ένα κακό προαίσθημα πίεζε τὰ στήθια του γέρου, ἀλλά και πάλι δὲ θέλησε νὰ ξαναρωτήσῃ τὸ γαμβρό του, τί σήμαιναν τὰ λόγια του. Μπορεῖ ὁ Χριστὸς νὰκανε τὸ θαῦμα του ἀπόψε. “Υστερα, μιὰ τέτοια ἀναπάντεχη χαρὰ γιὰ τὸ γυρισμὸ τῶν παιδιῶν του κοντὰ στο Χριστὸ και τὴν ἐκκλησία, δὲν ἦταν σωστὸ νὰ τὴ μολύνη μὲ τιποτένιες σκέψεις γιὰ τὰ παιδιά του. Ποιὸς ξέρει τέτοιες ὄρες τί θεϊκὲς δυνάμεις, ἀόρατες κι’ ἀνεξήγητες, κυβερνοῦν τίς βουλὲς τῶν ἀνθρώπων! Φαίνονταν στο μπαρμπα-Θύμιο ὅτι πραγματικὰ κολάζονταν, χρονιὰρα βραδυὰ νὰ κάνῃ βρωμερὲς σκέψεις γιὰ τὰ αἰσθήματα τῶν παιδιῶν του.

* * *

Ροβολῶντας τὸ κατηφορικὸ σοκάκι πρὸς τὴν ἐκκλησία, ὁ Βασίλης φώναξε και μερικὸς ἀκόμη συγχωριανούς του, εἰδοποιῶντας ὅτι σύντομα πρέπει νὰ βρίσκονται στην ἐκκλησία. Στο σταυροδρόμι συναντήθηκαν μὲ ἄλλο κουμποῦνι χωριανῶν, πὺ κατηφοροῦσε ἀπὸ τὸν ἀπέναντι μαχαλᾶ. Φθάσαν στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας μὲ γέλια και χαχανητὰ και κουβέντες, πὺ δὲν καταλάβαινε και καλὰ ὁ γερο-Θύμιος τί σήμαιναν ὅλα αὐτὰ και τί εἶδους Χριστουγεννιάτικη λειτουργία ἐτοίμαζαν οἱ ἀντίχριστοι τοῦ Κόμματος.

Ποτὲ δὲν θυμόταν ὁ γέρος τόσα φῶτα και τόση λαμπράδα στην ἐκκλησία. Φεγγοβολοῦσαν τὰ παράθυρα. Μεγάλο λουξ ἦταν κρεμασμένο ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τὴ μεγάλη. Ἀκόμη, ἂν και βαρήκουε κάπως, τοῦ φάνηκε ὅτι ἄκουε κλαρίνο και ντέφι.

Κοντοστάθηκε στην ὀρθάνοιχτη πέρα σὲ πέρα πόρτα τοῦ “Αι-Νικόλα. Ἀφουγκράσθηκε γιὰ λίγο, μὰ τ’ αὐτί του δὲν πῆρε οὔτε χερουβικά, οὔτε καταβασίες.

— Δὲ θέλεις οἱ ἀντίχριστοι νὰ ἔχουν στην ἐκκλησία... πῆγε νὰ διαλογισθῇ ὁ γέρος και δρασκελίσε βιαστικὰ και ἀνυπόμονα τὸ κατῶφλι τῆς μεγάλης πόρτας.

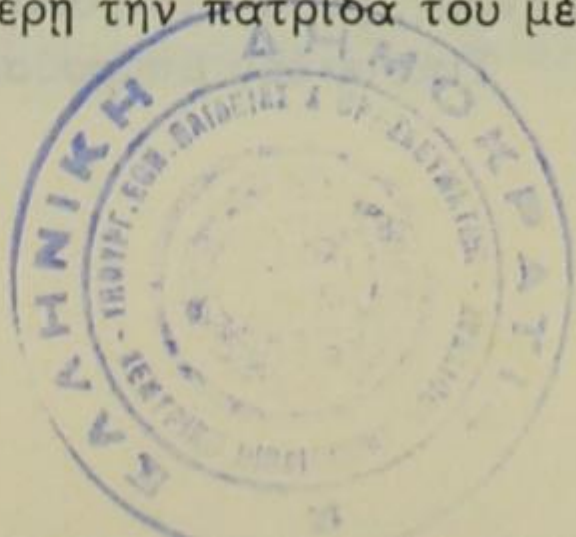
Δέν εἶδε τίποτε ἀπ' αὐτὰ πού περίμενε ὁ γερο-Θύμιος. Οὔτε παπᾶ, οὔτε ψάλτες, οὔτε κεριά κι' ἀναμμένα καντήλια. Μπροστά στήν Ὠραία Πύλη, ἦταν στημένο ἕνα τραπέζι γιά κάποιον πού θά μιλοῦσε. Τὸ εἰκονοστάσι ἦταν σκεπασμένο μ' ἕνα μακρὸ πελώριο πανί, πού ἔμοιαζε σὰ μπερντές θεάτρου, ὅπως κάνουν τὰ παιδιὰ στίς σχολικὲς ἐξετάσεις. Καί στὴ μέση, πρόχειρα καθίσματα μὲ μακρυὰ σανίδια, πού ἔμοιαζαν σὰν τὰ παλιὰ καθίσματα τοῦ καφενεῖου. Τὸ περισσότερο χωριὸ ἦταν ἐκεῖ. Κάτι σπουδαῖο περίμεναν. Καί κάποια σοφὴ καί μεγάλη ἰδέα θά τοὺς ἔδινε χαρά. Στὸ πίσω μέρος, ἐκεῖ πού συνήθως κάθονταν οἱ γέροι κι' οἱ γριές, τὸ μουσικὸ συγκρότημα τοῦ Φίζιου ἀρμόνιζε τὰ βιολιά καί τὰ λαβουῦτα μὲ τὴ νότα τοῦ κλαρίνου.

Τοῦ φάνηκε τοῦ γέρου, ὅτι ἔβλεπε κρεμασμένο τὸ Χριστὸ στήν Ἀγία Πύλη. Ὅλοι γύρω του τρυποῦσαν τὸ κορμί τοῦ Χριστοῦ καί χαίρονταν, σὰν καννίβαλοι τῆς ζούγκλας γιά τὰ μαρτύρια τοῦ ἁθώου.

Ὁρθώθηκαν οἱ τρίχες τοῦ κεφαλοῦ τοῦ. Μήπως τὸν γελοῦσαν τὰ μάτια του; Μήπως εἶχε χάσει τίς αἰσθήσεις του;

Μὰ νά! Ὅ,τι νόμιζε ὅτι τὸν γελοῦν τὰ μάτια του, ἔρχονται νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσουν τ' αὐτιά του. Ὁ Μῆτρο Τσοκάνης, παλιὸς γελαδάρης, μπιστικὸς καί γνωστὸς σ' ὅλη τὴν περιφέρεια κατὰ κλέφτης, ὑπεύθυνος τώρα τοῦ Κόμματος στὸ χωριὸ, ἐπιβάλλει σιωπὴ κι' ἀναγγέλλει, ὅτι τὴν ἀποψινὴ μεγάλη γιορτὴ, πού τὸ χωριὸ ὅλο ἀποφασίζει νὰ προσχωρήσῃ στήν κολλεκτιβοποίησι, τιμάει κι' ὁ περιφερειακὸς γραμματέας τοῦ Κόμματος, σύντροφος Ἀλῆ Γκιολέκα.

— Ἀλῆ Γκιολέκα! Ὁ φονιάς τοῦ Νίκου μου, τοῦ μονάκριβοῦ μου παιδιοῦ! Αὐτὸς πού, γιά χατῆρι τῶν ἀφεντάδων του Γερμανῶν καί Ἰταλῶν, ρήμαξε τὰ σπίτια μας καί τὰ χωριά μας! Αὐτὸς, πού ὠδήγησε τὸ 20χρονο παλληκάρι μου στὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα, γιὰ τὴν ζητοῦσε μὲ τ' ἄλλα παλληκάρια τοῦ Ζέρβα νὰ φέρῃ τὴν πατρίδα του μὲ τὴ μάνα Ἑλλάδα!

—“Ατιμε Ἄλῃ, μούγκρισε ὁ γερο-Θύμιος καὶ κατάπνε τὴ γλῶσσά του. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲ θὰ μοῦ γλυτώσης! Μιὰ ἐκκλησία μᾶς ἔμεινε κι’ αὐτὴ μᾶς τὴν ἔκαναν ἀχοῦρι καὶ ταβέρνα μὲ χοροὺς καὶ λαλούμενα!

“Ὡστε, ἡ καμπάνα καλοῦσε τοὺς «πιστοὺς» τοῦ Κόμματος καὶ τῆς προδοσίας νὰ καλωσορίσουν τὸ δολοφόνο καὶ νὰ γιορτάσουν μέσα στὸν ἅγιο χῶρο τῆς ἐκκλησίας τὴν ἐπίσημη κολλεκτιβοποίησι τοῦ χωριοῦ! Κι’ ὁ Θύμιος στοχάζονταν λειτουργία καὶ μεταλαβιά! Κι’ ὁ γαμπρός του γραμματέας τῆς κολλεκτίβας! Τώρα ἐξηγοῦνται τὰ λόγια τοῦ γαμπροῦ του γιὰ τιμὲς καὶ καινούργια ζωὴ!...

Πρῶτη φορὰ στὴ ζωὴ του ὁ Θύμιος ἀντίκρυζε ζωντανὸ τὸ Σατανᾶ στὸ σπῖτι τοῦ Κυρίου. Ἦταν τόσο ἀναπάντεχο! Ὁ δολοφόνος τοῦ παιδιοῦ του κι’ ὁ δολοφόνος τοῦ Χριστοῦ νὰ στέκεται μπροστὰ στὴν Ὁραία Πύλη!

Κράτησε τὴν ὀργή του καὶ τραβήχθηκε ἀπαρατήρητος πρὸς τὰ ἔξω. Τὰ λόγια τοῦ κόκκινου γραμματέα πνίγονταν ἀπ’ τὶς ζητωκραυγὲς καὶ τὰ χειροκροτήματα τοῦ ὄχλου. “Ἄς μὴ χειροκροτοῦσε ὅποιος τολμοῦσε! Χειροκροτοῦσαν περισσότερο ἐκεῖνοι ποὺ παραχωροῦσαν τὰ χωράφια τους στὴν κολλεκτίβα, γιὰ νὰ τὰ διαχειρίζεται σὰν πρόεδρος κι’ ὑπεύθυνος ὁ κατσικοκλέφτης καὶ τεμπέλης Μῆτρο Τσοκάνης κι’ ὁ ἀχαῖρευτος κι’ ἀνεπρόκοπος γαμπρός τοῦ Θύμιου.

Σὲ ποιὸν νὰ πῆ τὸν πόνο του καὶ ποιὸς νὰ καταπραῦνη τὴν ὀργή του; Ἔσυρε βαρειά τὰ βήματά του πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ μέρος τοῦ ἱεροῦ βήματος καὶ προχώρησε πρὸς τὰ παραπέρα μνήματα τοῦ νεκροταφείου. Γνώριμο τὸ μέρος. Τὰ βήματα τὸν ἔφεραν στὸ μνήμα τοῦ παιδιοῦ του. Δίπλα κι’ ἡ μάννα του καὶ δίπλα ἡ Θύμιενα.

Τὸ σφύριγμα τοῦ παγωμένου βοριᾶ καὶ τ’ ἀχολόγημα τοῦ ποταμιοῦ, ποὺ κατρακυλοῦσε ὀρμητικὰ ἀπ’ τὰ φαράγγια τῆς ἀπέναντι χαράδρας, σκέπαζαν τὰ ξεφωνητὰ καὶ τὰ κλαρίνα, ποὺ ἔστησαν οἱ σταυρωτὲς τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Γένους, μέσα στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου.

Τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ μαλακώσῃ τὴν ἀγριάδα τῆς

νύχτας στὸν κατασκότεινο χῶρο τῶν νεκρῶν. Ἐκεῖ ὁ παγωμένος θάνατος ἀποζητάει συντροφιά. Τί τάχα κι' ἂν ἀπόψε γεννιόταν ὁ Θεάνθρωπος; Τί μήνυμα μποροῦσε νὰ φέρῃ ὁ ἐρχομός του, σὲ ψυχές βουτηγμένες στὸ ψέμμα, στὴ διαφθορά καὶ στὸ ἔγκλημα; Ἀλλὰ καὶ τί νόημα θὰ εἶχε ὁ ἐρχομός του, ὅταν οἱ ἄδικοι θριαμβεύουν, ἂν κι' ἐγκληματοῦν; Ποιὸς ἐμπόδισε τοὺς ἄνομους νὰ μεταβάλουν τὸν οἶκο τοῦ Κυρίου εἰς οἶκον ἀκολασίας καὶ βρωμερότητας;

* * *

Ὁ γερο-Θύμιος πίστευε στὸ Θεό, ὅπως αὐτὸς τὸν ἔνοιωθε νὰ τοῦ μιλήῃ μέσα του. Καὶ τὸν πίεζε φανερά πλέον νὰ ζητήσῃ ἐκδίκησι. Ἐκδίκησι γιὰ τὸ χαμένο παλληκάρι του, ἐκδίκησι γιὰ τὴν ταλαίπωρη σκλάβα πατρίδα κι' ἐκδίκησι γιὰ τ' ἀρβανίτικο ποδοπάτημα τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων.

Πάτησε βιαστικὰ πάνω στὰ μνήματα, κάτι ποὺ ποτὲ δὲν ἔκανε στὴ ζωὴ του, δρασκελίσει τὸ μνήμα τῆς μάννας του καὶ γονάτισε μπροστὰ στὸ πρόχειρο ξύλινο κυβοῦρι, ποὺ ἄναβε πότε-πότε ἓνα καντήλι σ' ἓνα παλιὸ εἰκόνισμα τοῦ "Αἰ-Νικόλα, στὸ κεφάλι τοῦ γυιοῦ του. Τράβηξε μὲ δύναμι τὸ κυβοῦρι στὴν ἄκρη, ἔσπρωξε μὲ τὰ χέρια του δεξιά κι' ἀριστερά τὸ μαλακὸ χῶμα κι' ἀγκάλιασε στὰ χέρια του ἓνα σιδερένιο κουτί. Ἐμπηξε ξανά τὸ ξύλινο κυβοῦρι στὸ χῶμα καὶ τίποτε δὲν πρόδινε πλέον τὸ πάρισμο τοῦ κρυμμένου θησαυροῦ.

Γιὰ μιὰ τέτοια ὥρα κρατοῦσε τοῦτο τὸ θησαυρὸ ὁ γερο-Θύμιος. Ἐνὰς θησαυρός, ποὺ ἡ ἀληθινὴ του ἀξία δὲν μετριέται μὲ χρυσάφια καὶ χαρτονομίσματα. Μετριέται μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμία ἐκείνων ποὺ θὰ τὸν χρησιμοποιοῦν. Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, μετριέται μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς θυσίας μιὰ γιὰ πάντα, ἐκείνων ποὺ θὰ θελήσουν νὰ πεθάνουν γιὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ καὶ γιὰ μεγάλες ἰδέες.

* * *

Ἀπ' τὴν ὀπισθοχώρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τίς κρατοῦσε σὰν μοναδικὸ ὄπλο τίς δυὸ χειροβομβίδες ὁ Θύ-

μιος. 'Απ' τὸ 1912, παλληκάρι τότε, στάθηκε μὲ τὸ ντουφέκι στὸ πλευρὸ τῆς μάνας 'Ελλάδος. Πολέμησε τοὺς Τούρκους, ἔδιωξε τοὺς 'Αρβανίτες ἀπ' τὸ χωριὸ του, ἔφθασε μέχρι τὸ Τεπελένι μὲ τὰ 'Ελληνικὰ στρατεύματα τὸ 1940-41, πολέμησε στὴν Κατοχὴ τοὺς Φασίστες καὶ δὲν χάρηκε τὴν πολυπόθητη λευτεριά. Παρηγοριόνταν ν' ἀγναντεύη ἀπ' τὰ ὕψωματα τοῦ χωριοῦ του τὴ γαλανόλευκη, ποὺ κυμάτιζε περήφανα στὸ ἀπέναντι 'Ελληνικὸ φυλάκιο.

Τὸ μνήμα τοῦ παιδιοῦ του βρῆκε γιὰ νὰ κρύψη τὸν πολυτιμότερο γι' αὐτὸν θησαυρό. Ποῦ ξέρεις μιὰ μέρα τί μπορεῖ νὰ γίνη! Καὶ νά, ὅπου ἀπόψε ἦρθε ἐκείνη ἡ ὥρα, ποὺ καρτεροῦσε νὰ πάρη ἐκδίκησι γιὰ ὄλο τὸ 'Ελληνικὸ γένος, ἓνας ἄνθρωπος μόνος του.

Τὸ παγωμένο σίδερο, ποὺ θὰ σκορποῦσε σὲ λίγο τὸ θάνατο, ἔπαιρνε τὴν ἀνθρώπινη ζεστασιά ἀπ' τὰ σφιχτὰ κολλημένα δάχτυλα τοῦ Θύμιου. Τέτοια ζεστασιά, ποὺ νὰ τὸ νοιώθῃ τελικὰ σὰν κομμάτι τοῦ δικοῦ του σώματος καὶ κάθε ἀπαίτησι τοῦ σιδερικοῦ ποὺ θάφερνε τὸ θανατικὸ, σὰ λειτουργία ἀναγκαία τοῦ ὄργανισμοῦ του.

'Ἡ παγωνιά κι' ἡ σκοτεινιά νέκρωναν κάθε κίνησι ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία. Οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ 'Αλῆ κι' ἡ συμμορία τῶν «ἀναμορφωτῶν» τοῦ λαοῦ μετὰ τὸ διάβασμα τῶν ψηφισμάτων καὶ τῶν ἀποφάσεων ἀπὲσῦρθησαν στὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας γιὰ στενότερη κομματικὴ ἀνταλλαγὴ ὁπόψεων, ἀφήνοντας τὸ λαὸ νὰ πανηγυρίσῃ μὲ κλαρίνα καὶ βιολιά τὸ ξεπούλημα τῶν χωραφιῶν του καὶ τῶν ἀμπελιῶν του στὴν κλίκα τῶν τεμπέληδων καὶ τῶν καταλυτῶν κάθε ἀξίας. Μπορεῖ μάλιστα μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἦταν καὶ συνειδητὰ εὐχαριστημένοι μὲ τὸ καινούργιο σύστημα. "Ἐτσι, θὰ γλυτώσουν τοῦλάχιστον ἀπὸ τὴν πείσι νὰ δίνουν καὶ πάλι νὰ δίνουν καὶ στὸ τέλος νὰ χαρακτηρίζονται, ὅτι «ἀποκρύπτουν» τ' ἀγαθὰ τοῦ λαοῦ. "Υστερα, ἀνθρώπινη ἀδυναμία. Τὸ ἄγνωστο γιὰ τὸ καλύτερο, πάντοτε συγκινεῖ τοὺς ἀδαεῖς.

Σύρθηκε πρὸς τὸ χαμηλότερο παράθυρο. 'Ερεύνησε προσεχτικὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς ἐκκλησίας. 'Ο χορὸς πήγαινε

γαϊτάνι. Δυστυχῶς, ἡ παρέα τῶν «μεγάλων» τοῦ Κόμμα-
τος δὲν φαίνονταν. Γύρισε, τότε ὁ Θύμιος ἀπ' τὴν ἀνατο-
λικὴ πλευρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ κόλλησε τὸ μάτι του στὸ
μικρὸ παραθυράκι τῆς καμπυλωτῆς προεξοχῆς, ποὺ σχη-
ματίζει τὸ ἱερό. Ὅλη ἡ κομματικὴ συμμορία ἦταν συγκεν-
τρωμένη γύρω ἀπ' τὴν ἅγια τράπεζα κι' ἄκουγαν τὶς ἐν-
τολὲς τοῦ Ἀλῆ Γκιολέκα.

— Τώρα ἄτιμοι θὰ μοῦ τὸ πληρώσετε ὅλοι μαζί! Ἄς
πάη κι' ὁ γαμπρός μου! Μήπως τάχα δὲν ἦταν κι' ἐκεῖνος
ὕπεύθυνος γιὰ τὴν κατάντια τοῦ χωριοῦ μας; ἀναλογίζον-
ταν ὁ μπαρμπα-Θύμιος κι' ἐτοιμάσθηκε νὰ σύρη τὴν πε-
ρόνη τῆς χειροβομβίδας.

*
*
*

Τυχεροὶ οἱ λίγοι Ριζοχωρίτες ἐφέτος. Γιόρτασαν τὰ
Χριστούγεννα στὴν ἐκκλησία τους. Διάβασε ὅλα τὰ Χρι-
στουγεννιάτικα τροπάρια ὁ παπα-Λάμπρος. Κοινῶνῆσε
τοὺς 12 - 15 γέρους καὶ γριές, τοὺς εὐχήθηκε καὶ τοῦ χρό-
νου καὶ βγῆκε ἔξω, μὲ σκοπὸ νὰ περάσῃ τὴ βραδυὰ στὸ
σπίτι τοῦ παλιοῦ του συμπολεμιστῆ στὸν ἀγῶνα τῆς Αὐ-
τόνομης Βορείου Ἠπείρου, μπαρμπα-Κώστα Λιούντζερη.
Κάθε φορὰ ποὺ ἀνταμώνονταν, ξανάφερναν τὶς παλιές
ἐκεῖνες δοξασμένες μέρες καὶ δάκρυζαν, ὅταν θυμιόνταν τὸ
Δεσπότη Βασίλειο τῆς Δρυϊνουπόλεως, ποὺ ὕψωνε τὴ ση-
μαία τῆς Αὐτονομίας στὸ Ἀργυρόκαστρο κι' ὅλοι γύρω
του ὠρκίζονταν: Ἐλευθερία ἢ Θάνατος!

Βγαίνοντας ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία, στὸν ἀπέναντι λόφο
προβάλλεται λαμπερὴ καὶ καταφωτισμένη ἡ ἐκκλησία τῶν
Ἐλευθεροχωριτῶν. Μόλις μισὴ ὥρα μὲ τὰ πόδια ἀπέχει
ἀπ' τὸ Ριζοχώρι. Ἐνας μικρὸς κατήφορος, περνᾷς τὸ ξύ-
λινο γεφύρι, λίγη ἀνηφόρα κι' ὁ δρόμος σὲ φέρνει μπρο-
στὰ στὸν Ἀι-Νικόλα τοῦ Ἐλευθεροχωρίου.

— Εὐλογημένοι Ἐλευθεροχωρίτες! Μαζεύθηκαν στὴν
ἐκκλησία καὶ περιμένουν τὸν παπᾶ γιὰ τὴ Χριστουγεννιά-
τικὴ λειτουργία, διαλογίσθηκε ὁ παπα-Λάμπρος. Ἀψηφοῦ-
σε καὶ παγωνιές καὶ κακόδρομους καὶ χείμαρρους ὁ εὖσε-

βῆς λευίτης, προκειμένου νὰ φέρῃ τὸ μήνυμα τῆς χριστιανικῆς χαρᾶς στοὺς ἑνορίτες του. "Ἄλλωστε, τὸ Ἐλευθεροχώρι, δὲν φημίζονταν τὰ τελευταῖα χρόνια, οὔτε γιὰ προσήλωσι στὰ θεῖα, οὔτε γιὰ πίστι στὰ ἰδανικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλους, αὐτοὶ εἶχαν τὴν ἀνάγκη τοῦ παπαῦ καὶ μάλιστα ἓνα βράδυ σὰν τ' ἀποψινό.

"Ἐρριξε στὴν πλάτη του τὸ σακοῦλι μὲ δυὸ-τρία πρόσφορα, ἀποχαιρέτησε ἕναν-ἕναν τοὺς πιστοὺς τοῦ μικροῦ ἐκκλησιάσματος καὶ κατηφόρισε μὲ τὴ συνοδεία τοῦ παλιοῦ του φίλου.

— Δὲν εἶσαι μὲ τὰ σύγκαλά σου, παπα-Λάμπρο! Ποῦ θὰ πᾶς τέτοια ὥρα καὶ μὲ τέτοια παγωνιά; Κάθησε νὰ φᾶμε τὴ σοῦπα καὶ τὴν κότα. Ἡ καϋμένη ἢ Κώστενα μᾶς περιμένει. "Ἄφησε τοὺς Ἐλευθεροχωρίτες!

Μάταια προσπάθησε ὁ γερο-Λιούτζερης νὰ τὸν μεταπείσῃ γιὰ νὰ μείνῃ στὸ χωριό του. Κεφάλι ἀγύριστο ὁ παπαῦς, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ βρεθῆ κοντὰ στοὺς χριστιανούς, ποὺ εἶχαν τὴν ἀνάγκη του.

— Φοβᾶμαι, ὅτι τὰ φῶτα εἶναι...

Δὲν πρόφθασε νὰ συμπληρώσῃ ὁ γερο-Κώστας τοὺς φόβους του, γιὰτὶ κατὶ εἶχε ἀκούσει γιὰ μιὰ περιφερειακὴ συγκέντρωσι τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων στὸ Ἐλευθεροχώρι, ὅταν ὁ παπα-Λάμπρος τὸν χαιρέτησε βιαστικὰ κι' ἀποχωρίσθηκαν κοντὰ στὴν ἀκρινὴ βρύση τοῦ χωριοῦ.

Πῆρε τὸ δρόμο κι' ἡ σκιά του χάθηκε στὰ δένδρα τῆς κατηφοριᾶς. Ψέλλνοντας καὶ καναναρχώντας τὰ Χριστουγεννιάτικα τροπάρια, διάβηκε τὸ γεφύρι καὶ πῆρε τὸν ἀνήφορο. Στὸ πρῶτο κλωθογύρισμα τοῦ δρόμου ὑψώνεται ἓνα παλιὸ εἰκόνισμα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Χρόνια ἀλειτούργητο. Κάποιος ἀπ' τοὺς πολλοὺς περαστικούς ἀντίχριστους πέταξε καὶ τὴ μικρὴ εἰκόνα. Πᾶνε πολλὰ χρόνια πού στὸ μέρος αὐτὸ κρυμμένοι Ἄρβανίτες δολοφόνησαν τὸν ἱεροκήρυκα τῆς Μητροπόλεως Ἀργυροκάστρου, ποὺ ἦταν, καθὼς μολογιέται, ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρα-

τοῦ. Τὸ γεγονός αὐτὸ θύμιζε στοὺς χριστιανοὺς τοῦτο τὸ εἰκόνισμα.

Ἄν κι' εἶχε περάσει πολλές φορές νύχτα τοῦτο τὸ μέρος, ἓνα ἀνεξήγητο αἶσθημα φόβου κατέλαβε τὸν παπα-Λάμπρο. Διέκοψε τὸ ψάλσιμο καὶ κοντοστάθηκε. Τίποτε δὲν πρόδινε, ὅτι ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα δὲν θὰ ἦταν μόνος του στὸ δρόμο πρὸς τὸ χωριό.

Ξαφνικὰ μιὰ σκιά πρόβαλε πίσω ἀπ' τὸ εἰκόνισμα καὶ στάθηκε περιμένοντας τὸν παπαῆ. Στέκονταν ἤρεμα καὶ περιμένε νὰ μιλήσῃ ὁ παπαῆς πρῶτος.

Εἶχε ἀκουσθῆ τὸν τελευταῖο καιρό, ὅτι Ἕλληνες πατριῶτες πῆραν τὰ ντουφέκια, σκότωσαν μερικοὺς Ἀρβανίτες στὰ χωριὰ τῆς Χειμάρρας καὶ τάχα κρύβονταν στὰ Ἑλληνικὰ χωριὰ τῆς Δρόπολης. Δὲν εἶχαν τολμήσει νὰ τὸ παραδεχθοῦν οἱ Ἀρβανίτες, ἀλλὰ πολλές μετακινήσεις στρατιωτῶν καὶ περαστικὰ ἀποσπάσματα πρόδιναν τὴν ἀνησυχία τους. Ἔτσι, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἤξεραν πῶς κάτι μαγειρεύεται, ἀλλὰ ποῖός τολμοῦσε νὰ ἐμπιστευθῇ ἓνα τέτοιο μυστικὸ σὲ κάποιον ἄλλο;

— Δὲ θέλεις νὰ εἶναι τὸ ἀντάρτικο; σκέφθηκε ὁ παπα-Λάμπρος καὶ μὲ θάρρος φώναξε.

— Ποῖός εἶσαι σὺ λεβέντη μου; Εἶμαι ὁ παπα-Λάμπρος καὶ πάω νὰ λειτουργήσω στὸ χωριό!

— Μὴ φοβᾶσαι παππούλη! ἀποκρίθηκε ὁ ἄγνωστος καὶ μονομιᾶς ξεφύτρωσαν καὶ καμιὰ δεκαριά ἄλλες σκιές.

— Τοῦτοι δὲν μοιάζουν γιὰ Ἀρβανίτες! Μιλοῦν Ἑλληνικά! Προχώρησε κι' ἔσφιξε τὸ χέρι τοῦ παλληκαριοῦ. Δὲν ρώτησε ποῦ πᾶν, ἀπὸ ποῦ ἔρχονται καὶ ποιοὶ εἶναι. Ὁ νοῦς του ὁμως πῆγε στὸ Ἑλληνικὸ ἀντάρτικο, ποῦ εἶχε ἀκούσει ἀπὸ μέρες, ὅτι βρίσκεται στὰ χωριὰ τὰ Ἑλληνικά.

Γεροδεμένο παλληκάρι φαίνονταν ὁ πρῶτος. Τὰ ροῦχά του δὲ μοιάζαν σὰν ἀρβανίτικα. Κι' οἱ ἄλλοι ἀρματωμένοι ὡς τὰ δόντια.

— Εἶσθε στρατιῶτες μειονοτικοί; ρώτησε ὁ παπα-Λάμπρος.

— Εἶμαστε Ἕλληνες, παππούλη! Δὲν ἄκουσες τίποτε;

Πᾶμε νὰ φέρωμε τὰ χωριά μας μὲ τὴν Ἑλλάδα!

Δὲν ἔδωσε βᾶσι στὰ λόγια τους ὁ παπᾶς. Κάτι τέτοια τὰ κάναν πολλές φορές οἱ Ἀρβανίτες, γιὰ νὰ δοκιμάζουν τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ καὶ ν' ἀνακαλύπτουν Ἑλληνες, ποὺ ἐργάζονταν ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν. Πόσοι πατριῶτες δὲν ἔπεςαν σὲ τέτοιες παγίδες καὶ σάπισαν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ στὰ μπουντρούμια τῆς Ἀσφαλείας τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τῆς Αὐλῶνος! Ἀναπνοὴ δὲν ἔβγαλε ὁ παπᾶς. Ἔκανε πὼς δὲν κατάλαβε κι' ἄλλαξε τὴν κουβέντα.

— Θὰ γιορτάσωμε ὅλοι μαζί ἀπόψε τὰ Χριστούγεννα! Τυχεροὶ νὰ βρεθῆτε χρονιάρα μέρα στὴ λειτουργία. Ἀπόψε ὁ Θεὸς θ' ἀκούσῃ τίς προσευχὲς ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Μαζί μὲ τὸ Χριστὸ ἄς γεννηθῆ καὶ στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀγάπη κι' ἄς βασιλέψῃ μιὰ δικαιοσύνη γιὰ ὅλους!...

— Γι' αὐτὴ τὴ δικαιοσύνη ἀγωνιζόμαστε κι' ἐμεῖς παππούλη! Δικαιοσύνη γιὰ τὴ δόλια μας πατρίδα, ποὺ τὴν πατοῦν οἱ ἀντίχριστοι Ἀρβανίτες!

Ἀνέβηκαν τὸν ἀνήφορο καὶ ζύγωσαν στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δρόμος τους γιὰ νὰ μποῦν στὴ μεγάλη πόρτα τῆς ἐκκλησίας, περνοῦσε δίπλα ἀπ' τὸ ἱερό.

Ἐδῶ τώρα ἀκούγονταν καθαρὰ πλέον τὸ κλαρίνο καὶ τὸ ντέφι. Ὁ παπᾶς νόμιζε ὅτι περιμένοντας τὸν ἐρχομὸ του, ἔστησαν Χριστουγεννιάτικο γλέντι στὸ κοινοτικὸ γραφεῖο, ποὺ βρίσκονταν δίπλα στὴν ἐκκλησία. Ποῦ νὰ τὸ βάλῃ ὁ νοῦς του, ὅτι οἱ σατανάδες ἔστησαν χορὸ στὴ μέση τῆς ἐκκλησίας!

Ἄφησαν τὸν παπᾶ νὰ προχωρήσῃ μόνος του κι' ἡ ὁμάδα τῶν ἐνόπλων στάθηκε ἔξω ἀπ' τὸν περίβολο. Σκορπίσθηκαν ὀλόγυρα ἐρευνῶντας προσεχτικὰ ὅλα τὰ γύρω σοκάκια. Ποιὸς κάθονταν ἔξω τέτοια ὥρα καὶ μὲ τέτοια τσουχτερὴ παγωνιά!

Στὸ παραθύρι τοῦ ἱεροῦ ξεχώριζε καθαρὰ μιὰ ἀνθρώπινη σκιά. Ἀσφαλῶς φύλαγε σκοπὸς γιὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ Κόμματος, σὲ περίπτωσι ποὺ κάτι ἔκτακτο θὰ συνέβαινε ἀπ' ἔξω.

Βλέποντας τὴ σκιά κοντοστάθηκε κι' ὁ παπαῶς καὶ δὲν προχώρησε παραπέρα. Τόσο ἦταν ἀπορροφημένος ὁ ἄγνωστος, ποὺ κύτταζε στὸ παράθυρο, ὥστε δὲν ἀντελήφθη καθόλου τὴν ὁμάδα τῶν ἐνόπλων, ποὺ ἔζωσε τὴν ἐκκλησία.

Ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς ὁμάδος σύρθηκε στὸν αὐλόγυρο, δρασκέλισε τὸν χαμηλὸ τοῖχο, προχώρησε σκυφτὰ δυὸ-τρία βήματα καὶ ρίχθηκε στὸν ἄγνωστο παρατηρητὴ τοῦ παραθυριοῦ, βουλώνοντας τὸ στόμα του.

— Μὴ βγάλης λέξι, γιατί πέθανες!

Ξαφνιασθηκε ὁ ταλαίπωρος γερο-Θύμιος. Δὲν πρόλαβε νὰ ρίξη τὴ χειροβομβίδα καὶ τὸν ἔπιασαν τὰ σκυλιά! Τοῦ ξέφυγε τὸ σιδερικὸ ἀπ' τὰ χέρια. Τὴ δεύτερη τὴν εἶχε βάλει στὴ τσέπη του γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιήσει γιὰ τελευταία δική του ἄμυνα κι' αὐτοκτονία, ἂν ἐπρόκειτο νὰ πέσει στὰ χέρια τῶν Ἀρβανιτάδων.

— Ὡστε ἦσουν ἔτοιμος νὰ μᾶς ρίξης τὴ χειροβομβίδα, παλιόγερε! φώναξε βλαστημώντας ὁ ἐπικεφαλῆς κι' ἄρπαξε τὴ χειροβομβίδα, ποὺ ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια τοῦ γερο-Θύμιου.

Χοροπήδησαν τὰ φυλλοκάρδια τοῦ γέρου. Ὄταν τὸ φῶς ἔπεσε στὸ πρόσωπο τοῦ παλληκαριοῦ, ξεχώρισε τὰ σμιχτὰ κατάμαυρα φρύδια τοῦ καπετάν-Βαγγέλη. Τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὸ λαιμὸ καὶ τὸν καταφίλησε.

— Τί φιλήματα εἶναι τοῦτα, ὦρὲ γέρο;.. Ἐσὺ πῆγες νὰ μᾶς ξεπαστρέψης καὶ τώρα σ' ἔπιασε ὁ πόνος νὰ μᾶς φιλᾶς; Ἐτσι, ὦρὲ, κάνουν ὅλοι οἱ προδότες στὸ χωριό σας;

— Εἶμαι, ὦρὲ λεβέντη, ὁ Θύμιος, ὁ πατέρας τοῦ συγχωρεμένου τοῦ Νίκου!

— Ἐσὺ εἶσαι μπαρμπα-Θύμιος; Ὁ πατέρας τοῦ σταυραδελφοῦ μου τοῦ Νίκου! Ἐσύ, ὦρὲ, στέκεσαι μὲ τὴ χειροβομβίδα γιὰ νὰ προστατέψης τοὺς προδότες τῆς πατρίδας μας; Ποιός; Ὁ πατέρας τοῦ Νίκου προδότης! Κι' ὁ μπαρμπα-Θύμιος πῆρε τὰ ὄπλα κατὰ τῆς πατρίδας! Ποιὸς νὰ τοῦ τῶλεγε καὶ νὰ τὸ πίστευε!...

— Ἦρθα, ὦρὲ Βαγγέλη, νὰ σκοτώσω τὸν Ἀλῆ Γκιολέκα! Αὐτὸν καρτεράω, ὄχι ἐσᾶς! Τὸ φονιά τοῦ Νίκου μου καὶ

τὸ φονιᾶ τοῦ Χριστοῦ μας καὶ τῆς πατρίδας μας! Ρίξε μιὰ ματιὰ μέσα!

Τὸ ἐπιτελεῖο τοῦ Κόμματος, μὲ λίγους εὐτυχῶς Ἑλληνες προδότες, συνέχιζε τὴν πανδαισία πάνω στὴν Ἁγία Τράπεζα. Μαζί τους εἶχαν καὶ τρεῖς παλιογυναῖκες, ποὺ παρίσταναν τὶς γραμματικίνες τοῦ Ἀλβανικοῦ φεμινιστικοῦ κινήματος καὶ τῆς «ἴσιας μεταχείρησης τῆς γυναίκας» στὸν καινούργιο κουμμουνιστικὸ παράδεισο τῆς Ἀλβανίας.

Σταμάτησε τὸν παπᾶ ὁ καπετάν-Βαγγέλης. Ἔδωσε διαταγὴ σὲ τρία παλληκάρια νὰ σταθοῦν σκοποὶ ἔξω στὴν ἐκκλησία, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο. Μπήκε μπροστὰ μὲ τὸ πιστόλι του. Τὸν ἀκολουθοῦσαν πίσω τ' ἄρματωμένα παλληκάρια. Ἄνοιξε τὴν πόρτα. Πρότεινε τὸ πιστόλι του καὶ μὲ τὴ βροντερὴ του φωνὴ σκέπασε τὰ κλαρίνα καὶ τὰ βιολιά.

— Ντροπὴ σας Ἐλευθεροχωρίτες! Ξεχάσεται ὅτι εἴσθε Ἑλληνες καὶ χριστιανοί! Προδώσεται τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια τῆς φυλῆς μας! Μεταβάλεται τὸ σπῆτι τοῦ Θεοῦ μας σὲ ταβέρνα καὶ κέντρο διασκεδάσεως! Τρῶτε καὶ πίνετε μὲ τοὺς προδότες καὶ δολοφόνους τῶν ἀδελφῶν μας! Νὰ μὴ κουνηθῆ κανεὶς, γιατί ἡ ἐκκλησία εἶναι ζωσμένη ἀπ' τὰ παλληκάρια μου!...

Ξέφυγε τὸ κλαρίνο ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Φίζιου. Ἐτρεμε σύγκορμος ἀπ' τὸ φόβο του ὁ Πέτρο Πασιαντὲς μὲ τὸ βιολί. Δὲν εἶχε ξαναδεῖ τὸν καπετάν-Βαγγέλη. Εἶχε δίκιο ὁ δόλιος ὁ Βάχος, ποὺ ἔπαιζε ξέκαρδα τὸ ντέφι. Τοῦ φαίνονταν ἄσχημο μέσα στὴν ἐκκλησία νὰ βαροῦν βιολιά καὶ λαβοῦτα!.. Τοὺς πῆρε στὸ λαιμό του ὁ Ντίνο Τσέρος μὲ τὸ λαβοῦτο, ποὺ σὰν νεοφώτιστος στὸ Κόμμα πήγαινε νὰ γίνῃ καθηγητὴς τῆς μουσικῆς στὸ Ἀργυρόκαστρο.

— Δὲν ἔχομε γλυτωμό, μουρμούρισε ὁ Φίζιος κι' ἦταν ἔτοιμος πρῶτος καὶ καλύτερος νὰ πουλήσῃ τὸ φίλο του «καθηγητὴ», ἂν ὁ καπετάν-Βαγγέλης ζητοῦσε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πίνακι, ὄλων τῶν ἀσεβῶν ὀργανοπαιχτῶν, ποὺ τόλμησαν νὰ ποδοπατήσουν τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὄσια.

Ξαφνιασθήκε ἡ συμμορία τοῦ Ἀλῆ. Πῶς νὰ ξεφύγουν τώρα τὴν ὄργη καὶ τὸ μῖσος τοῦ καπετάν-Βαγγέλη! Τρό-

πος σωτηρίας δὲ φαίνονταν. Ἔτρεμαν ὅλοι τους ἀπὸ τὸ φόβο.

— Βγῆτε ἔξω δειλοὶ καὶ ἄνανδροι! Ἐμεῖς δὲ σκοτώνομε ἄοπλους μέσα στὸ σπίτι μας! Σκοτώνομε ἀρματωμένα παλληκάρια πολεμῶντας στῆθος μὲ στῆθος! Μὴ σκιάζεσαι, ὦρὲ Ἄλῃ! Δὲ σκοτώνει μπαμπέσικα ὁ καπετάν-Βαγγέλης! Σταθῆτε στὴ μέση τῆς ἐκκλησίας, κάτω ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι! Μπροστὰ στὸ Θεὸ κανένας δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ντρέπεται νὰ τὸν ἀτενίσῃ!

Ἄλήθεια! Τοῦτα τὰ τελευταῖα λόγια πέρασαν σὰ βαθειές μαχαιριές στὴν καρδιά τῶν πιὸ πολλῶν Ἐλευθεροχωριτῶν, γιατί ντρέπονταν στ' ἀλήθεια νὰ κυττάξουν πρὸς τὸν Παντοκράτορα, γιὰ τὴν προσβολὴ ποὺ κάναν, νὰ πίνουν καὶ νὰ χορεύουν μέσα στὴν ἐκκλησία.

Κατέβασαν ὅλοι τὰ κεφάλια καὶ περίμεναν τὴν καταδίκη τους. Στὴ μέση καταφρονημένοι στέκονταν οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ Ἄλῃ, μὲ τὶς τρεῖς παλλακίδες ἀπ' τὰ παλιόσπιτα τοῦ Ἀργυροκάστρου. Περίμεναν τὴν καταδίκη τους μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ποὺ αὐτοὶ καταδίκασαν χιλιάδες Ἑλληνες πατριῶτες.

Ὁ παπα-Λάμπρος κι' ὁ γερο-Θύμιος στέκονταν σὰν ἀποσβολωμένοι στὴν πόρτα. Περίμεναν μεγάλο φονικό.

— Χτυπᾶτε τὴν καμπάνα χαρούμενα! Σταθῆτε νὰ γιορτάσωμε τὴ γέννησι τοῦ Χριστοῦ μας! Ἄς γεννηθοῦμε ἀπόψε ξανά Ἑλληνες καὶ χριστιανοί! φώναξε πρὸς ὄλους ὁ καπετάν-Βαγγέλης.

— Σκορπίσθηκαν τὰ παλληκάρια στὸ ναό. Φόρεσε τὸ πετραχήλι ὁ παπα-Λάμπρος. Κατέβασαν τὸ μπερντέ καὶ πρόβαλαν οἱ πονεμένες μορφές τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Λὲς καὶ κυττοῦσαν μὲ παράπονο τοὺς παραστρατημένους χριστιανούς. Πῆρε τὸ δεξιὸ ψαλτῆρι ὁ γερο-Θύμιος κι' ἄρχισαν οἱ Χριστουγεννιάτικοι ὕμνοι.

Ποτὲ δὲν ξανάζησαν σὲ μιὰ τέτοια κατανυκτικὴ ἀτμόσφαιρα οἱ Ἐλευθεροχωρίτες. Ποτὲ δὲν θυμοῦνται νὰ ψάλλουν ὅλοι μαζί τὸν ἔρχομὸ τοῦ Σωτῆρος. Ἦταν μιὰ μυ-

σταγωγή, πού καθέννας ἔνοιωθε ὅτι ἀπόψε πρωτογεννιόνταν κι' ἀπόψε πρωτοσυναντοῦσε τὸ Χριστὸ.

Ἦταν μιὰ Χριστουγεννιάτικη δοξολογία ἀγάπης κι' ἀνθρωπισμοῦ. Οἱ ψυχές ὅλες αἰσθάνθηκαν τὸ Χριστὸ νὰ τοὺς μιλήῃ μὲ καλωσύνη καὶ συμπόνια. Ἀκόμη κι' ὁ Ἀλῆς κατασυντριμμένος γονάτισε καὶ φίλησε τὸ Εὐαγγέλιο μετὰ τὸν καπετάν-Βαγγέλη. Σκούπισε ἓνα δάκρυ, πού κύλησε ἀνάλαφρα στὸ μάγουλό του.

Μαλάκωσε κι' ἡ καρδιά τοῦ πονεμένου πατέρα. Κυττοῦσε μὲ συμπόνια τὸν Ἀλῆ ὁ γερο-Θύμιος. Λές κι' ἦταν κάποιος μεταμορφωμένος ἅγιος κι' ὄχι ὁ φονιάς τοῦ παιδιοῦ του. Εἶχε ξαπλώσει τὴ γαλήνη σ' ὅλους τὸ θεῖο Βρέφος. Μιὰ θεϊκὴ ἀγάπη τοὺς ἔδενε τούτη τὴ στιγμή ἀχώριστα ὅλους.

Στὴν πόρτα στέκονταν ἀκίνητος, κρατῶντας κάτι εὐλαβικὰ στὰ χέρια του ὁ μπαρμπα-Κώστας μὲ τὴ γυναῖκά του ἀπ' τὸ Ριζοχώρι. Προχώρησε καὶ τὸ βάλε στὰ χέρια τοῦ παπα-Λάμπρου. Ἦταν τ' ἀγιοπότηρο μὲ τὴ μεταλαβιά, πού ἔφερνε γιὰ τὰ παλληκάρια τοῦ καπετάν-Βαγγέλη νὰ μεταλάβουν. Δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὸν παπα-Λάμπρο σπίτι του νὰ φᾶνε τὴν κότα, γιὰ ν' ἄρθουν καὶ τὰ παλληκάρια νὰ τὰ μεταλάβῃ, ὅπως κρυφὰ καὶ μυστικὰ εἶχαν συμφωνήσει μὲ τὸν καπετάν-Βαγγέλη. Ὁ γερο-Κώστας ἦταν ἀπ' τοὺς λίγους στὴν περιφέρεια, πού ἐκτελοῦσε τίς ἐντολές τῶν πατριῶν, πού ἀγωνίζονταν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς σκλάβας πατρίδας.

Σὰν ἔφυγε ὁ παπᾶς, πῆρε κρυφὰ ἀπ' τὴν ἐκκλησία τ' ἀγιοπότηρο, καὶ περίμενε σπίτι του. Ἐνα παλληκάρι τῆς ομάδος ἔφυγε ἀπ' τὸ εἰκόνισμα, ἦρθε στὸ σπίτι τοῦ γερο-Κώστα καὶ μὲ τὴ μεταλαβιά μπῆκαν στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἁι-Νικόλα. Τὰ θεῖα δῶρα ἔφερναν. Ἦταν οἱ μάγοι πού τὰ δῶρά τους θ' ἄφερναν τὴν ἀγάπη στὸ χωριὸ καὶ τὴν πίστι γιὰ τὴν πατρίδα.

— Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε! πρόφερε μπροστὰ στὴν Ὠραία Πύλη ὁ παπα-Λάμπρος κι' ὅλων τὰ βλέμματα στράφηκαν πρὸς τὸν καπετάν-Βαγγέλη.

Περίμεναν ὅλοι νὰ πάρη πρῶτος τὴ μεταλαβιά. Κι' ἐκεῖνος ἀποχωρίσθηκε ἀπ' τοὺς συντρόφους του, πλησίασε τὸν Ἄλῆ, τὸν ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι καὶ στάθηκαν μπροστὰ στὸν παπαῖ, περιμένοντας μεταλαβιά.

Μποροῦσε καὶ ν' ἀρνηθῆ τέτοια ὥρα ὁ παπα-Λάμπρος; Ὑστερα, δὲν μποροῦσε νὰ μὴ μεταλάβῃ τὸν Ἄλῆ, ἀφοῦ ἔτοιμος στέκονταν μπροστὰ του. Μπορεῖ, σκέφθηκε, νὰ θέλῃ νὰ τὸν μεταλάβῃ ὁ καπετάν-Βαγγέλης, πρὶν νὰ τὸν στείλῃ στὸν ἄλλο κόσμο.

Ὅλοι στάθηκαν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα, ὅταν ὁ Ἄλῆς πῆρε τ' ἅγιο μανδηλι, τ' ἀκούμπησε στὸ στόμα του κι' ἐπερίμενε μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα τὴ λαβίδα μὲ τὴ μεταλαβιά.

— Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ... ψέλλισε τρεμουλιαστὰ ὁ παπα-Λάμπρος καὶ ὕψωσε τὴ λαβίδα μὲ τὴ μεταλαβιά.

— Χρῆστος! τραύλισε ὁ Ἄλῆς καὶ σκούπισε τὸ στόμα του, καταπίνοντας τὴ μεταλαβιά.

Ταράχθηκε γιὰ τοῦτο τὸ ἀναπάντεχο ὁ παπα-Λάμπρος! Πῶς ἔγινε Χρῆστος ὁ κακοῦργος ὁ Ἄλῆς, ποὺ χρόνια τώρα ὅλοι τὸν ἤξεραν, ὅτι δὲν ἦταν χριστιανός!

Μονάχα ὁ καπετάν-Βαγγέλης ἤξερε τὴν ἀληθινὴ ἱστορία τοῦ Ἄλῆ. Τὴν εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὴ συγχωρεμένη τὴ γιαγιά του. Ἦταν μιὰ ἱστορία, ποὺ μέχρι τούτῃ τὴ στιγμή δὲν ἤθελε νὰ τὴν ξέρῃ κανένας χριστιανός καὶ πιδὸ πολὺ κανένας Ἕλληνας. Θυμᾶται κι' ὁ ἴδιος τὰ πιδὸ πολλὰ περιστατικά.

Ἦταν ὡς δυὸ ἐτῶν, ὅταν οἱ Ἀρβανίτες σκότωσαν τὸν πατέρα τοῦ καπετάν-Βαγγέλη, γιατί ἦταν τάχα στὸ κομμάτι γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν χωριῶν τους ἀπ' τοὺς Ἀλβανούς. Διώχθηκαν ἀπ' τὸ χωριὸ καὶ κυνηγημένοι βρέθηκαν μὲ τὴ μάννα του καὶ τὴ γιαγιά του κοντὰ στὴν Αὐλῶνα σ' ἓνα χωριὸ ποὺ τῶχαν μπέηδες. Δούλευαν παραδουλεῦτρες στὸ μπέη κι' ἡ μάννα του κι' ἡ γιαγιά του, γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί καὶ μιὰ καλύβα κοντὰ στὰ κτήματα τοῦ μπέη.

Σὲ τρεῖς-τέσσερες μῆνες φάνηκε, ὅτι ἡ μάννα του θὰ

ἔφερνε στὸν κόσμον ἓνα ἀκόμη παιδί, γνήσιο σπλάχνο τοῦ μακαρίτη τοῦ πατέρα του. Ἡ γυναῖκα τοῦ μπέη ἦταν μιὰ κρυφὴ χριστιανή, πού μὲ τὴ βία φαινομενικὰ ἀλλαξοπίστησε, μιὰ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ κάνη κι' ἀλλοιώτικα. Ὁ καὶ-μὸς τῆς ἦταν πού δὲν ἔκανε παιδιά, γιὰ νὰ μπορέση νὰ μετριάση κάπως τὴ σκληρότητα κι' ἀπανθρωπιὰ τοῦ μπέη. Συμφώνησαν μὲ τὴ μάννα τοῦ καπετάν-Βαγγέλη νὰ πάρη τὸ νεογέννητο καὶ νὰ τὸ παρουσιάση γιὰ δικό της παιδί. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔγινε, χωρὶς ὁ μπουνταλᾶς μπέης νὰ καταλάβη τὴν πραγματικὴ ἱστορία.

Σὲ δυὸ χρόνια ἡ ἀσθενικὴ μάννα τοῦ καπετάν-Βαγγέλη πέθανε κι' ἡ γιαγιά ἀνάλαβε τὴ φροντίδα τοῦ Βαγγέλη.

Τὰ παιδιά μεγάλωναν στὸ κτῆμα τοῦ μπέη, ὁ ἓνας σὰν ἀρχοντόπουλο κι' ὁ ἄλλος σὰν καλὴ συντροφιά καὶ φίλος τοῦ ἀρχοντα. Ἡ χριστιανὴ μάννα προσπάθησε κρυφὰ νὰ δώσῃ ὅ,τι μποροῦσε ἀπ' τὴν πίστι τῆς καὶ τὴ θρησκεία τῆς στὸ παιδί πού μεγάλωνε. Τὸ βάφτισε κρυφὰ στὴ Μητρόπολι τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τὸ παιδί μεγάλωνε στὸ μπέηκο περιβάλλον, ἀλλὰ μὲ τὴ γνῶσι ὅτι εἶναι χριστιανός.

Τὸ μυστικὸ τὸ εἶπε ἡ γιαγιά στὸ Βαγγέλη, ὅταν κόντευε νὰ πεθάνη. Κι' ὁ Ἀλῆς ἤξερε ὅτι ὁ Βαγγέλης εἶναι ἀδελφός του.

Οἱ Ἴταλοι καταδίωξαν τὸν πατέρα τοῦ Ἀλῆ. Κατὰ τὴν Κατοχὴ σκοτώθηκε ὁ μπέης ἀπ' τοὺς παρτιζάνους. Ἡ μάννα του εἶχε πεθάνει πρὶν ἀπὸ κάποια ἀγιάτρευτη ἀρρώστεια.

Ὁ Βαγγέλης μὲ τὴ γιαγιά του γύρισαν στὸ χωριό. Ἦταν 13 χρονῶν ὅταν ἡ γιαγιά του πέθανε. Λεβέντης κι' ἀτρόμητος ἀκολούθησε τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα στὴν ὀπισθοχώρησι τὸ 1941. Οἱ πατριωτικὲς ὀργανώσεις τὸν προστατεύσαν. Πῆγε σχολεῖο, τελείωσε τὸ Γυμνάσιο καὶ μπήκε στὴ Σχολὴ Εὐελπίδων.

Ὁ Ἀλῆς, ὀρφανός κι' αὐτός κι' ἀπροστάτευτος, βρέθηκε μὲ τοὺς πολλοὺς στὴν ἄβουλη κι' ἀκυβέρνητη μᾶζα. Τὸν πῆραν στὸ βουνό, ἔγινε ξακουστός παρτιζάνος, τοῦ δῶσαν ἀξιώματα καὶ μπήκε στὴ γραμμὴ τῆς δολοφονίας καὶ τῆς προδοσίας. Στὰ κατάβραθα ὅμως τῆς ψυχῆς του κοιμόνταν

μιά Ἑλληνική χριστιανική σπίθα, πού τήν εἶχε παραχώσει ἡ χριστιανή μάννα του. Τί ἦταν αὐτό νά τοῦ τήν ξαναφουντώσουν ἀπόψε καί μάλιστα μπροστά σ' ὄλο τὸ χωριό!

Μπροστά στ' ἁγιοπότηρο καί κάτω ἀπ' τήν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἔσκυψε καί κάτι κουβέντιασε στ' αὐτί τοῦ Ἁλῆ ὁ καπετάν-Βαγγέλης. Τοῦ θύμισε τήν ἀληθινὴ ἱστορία. Τοῦ θύμισε τὴ ζωὴ τους. Τοῦ θύμισε τὴ μάννα τους.

Μὲ δάκρυα στὰ μάτια, γονάτισε στὰ πόδια τοῦ παπαῦ ὁ Ἁλῆς. Σηκώθηκε, ἀγκάλιασε τὸν καπετάν-Βαγγέλη καί φιλήθηκαν σὰν ἀδέλφια. Φίλησαν τὰ εἰκονίσματα καί περίμεναν ἀμίλητοι τὸ σκόλασμα τῆς λειτουργίας.

Κανεὶς ἄλλος ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ δὲν ἤξερε τὴν ἱστορία τους. Τί χρειάζονται οἱ ἄλλοι, ὅταν τὸ αἷμα δένει τοὺς ἀνθρώπους!

Στάθηκε μπροστά στὴν Ὠραία Πύλη ὁ καπετάν-Βαγγέλης καί μὲ μάτια δακρυσμένα ἐστράφηκε στὸ ἐκκλησίασμα.

— Ἀδελφοί! Στὴν ὁμάδα μας προστίθεται ἀπὸ σήμερα κι' ὁ ἀδελφὸς Χρῆστος κι' ἀγκάλιασε τὸν Ἁλῆ. Ὁ Χριστός, πού ἔρχεται τούτῃ τὴ στιγμὴ γιὰ τὴ σωτηρία ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, μᾶς φέρνει τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης καί τῆς ὁμόνοιας, γιὰ νὰ ξαπλώσωμε στὴ γῆ τὸ θέλημά του. Καί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐλευθερία στοὺς ἀνθρώπους. Ἐλευθερία νὰ προσκυνοῦν τὸ δικό τους Θεό, ἐλευθερία νὰ λατρεύουν τὸ δικό τους Βασιλιά κι' ἐλευθερία νὰ χαιρετοῦν τὴ δικὴ τους σημαία.

Δὲν μπορούσε νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα ὁ γερο-Θύμιος μὲ τὰ τελευταῖα τοῦτα λόγια τοῦ καπετάν-Βαγγέλη. Ξύλωσε τὴ φόδρα τοῦ σακακιοῦ του καί ξεδίπλωσε μιὰ μικρὴ Ἑλληνικὴ σημαία. Χέρι στὸ χέρι πέρασε σ' ὄλο τὸ ἐκκλησίασμα κι' ὄλοι τὴ φιλοῦσαν μὲ πόνο κι' εὐλάβεια. Νά, γιατί κρατοῦσε τὸ κοστοῦμι του σὰ θρησκευτικὸ φυλαχτὸ στὸν πάτο τοῦ σεντουκιοῦ ὁ γερο-Θύμιος. Ποιὸς περίμενε μιὰ τέτοια στιγμὴ!

Ἄν καί δὲν μπορούσαν οἱ χωριανοὶ νὰ καταλάβουν τὸ νόημα ὅλης αὐτῆς τῆς ἀδελφοσύνης καί συγγνώμης, μπόρεσαν ὅμως εὐκόλα νὰ καταλάβουν ὅτι κάποιον μεγάλο

θαῦμα ἔγινε ἐκεῖνο τὸ βράδυ. “Ὅλα ἄλλαξαν μὲ μιᾶς μέσα στὴν ἐκκλησία! Ἄλλα ὅλα ἄλλαξαν καὶ στὶς καρδιές τους...”

Ποιὸς λογάριαζε τὴ στιγμὴ ἐκείνη τί θὰ γίνῃ αὔριο; Μὲ τὴ γέννησι τοῦ Χριστοῦ γεννήθηκε καὶ θροιάσθηκε στὶς φοβισμένες ψυχές ὄλων ἢ ἐλπίδα κι’ ἢ ἀκατανίκητη πίστις γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Τὰ φῶτα μεταφέρθηκαν στὸ εὐρύχωρο κοινοτικὸ κατάστημα. Τὰ Χριστουγεννιάτικα φαγιὰ στρώθηκαν σὲ κοινὰ τραπέζια ἀγάπης. Μαζεύθηκε ὅλο τὸ χωριὸ νὰ χαιρετήσῃ τὸ παλληκάρι, ποὺ ξαναθρόνιασε στὸ χωριὸ τὸ Χριστὸ καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς σύντομης λευτεριᾶς.

—“Ἐλεγα ἐγώ, πὼς δὲν πρέπουν μέσα στὴν ἐκκλησία κλαρίνα καὶ ντέφια, διαμαρτύρονταν τώρα περήφανα ὁ Βάχος, ποὺ χτύπαγε τὸ ντέφι μ’ ὄση εἶχε δύναμι. Κι’ ὁ τροφεισσορὸς μὲ τὸ λαβουτο ἐξάντλησε ὅλο τὸ ρεπερτόριο τῆς κλεφτουργιᾶς καὶ τῆς λεβεντιᾶς. Μέχρι: «Τεπελένι, Τεπελένι, πάλ’ Ἑλληνικὸ θὰ γένη».

Τί σημασία, ἂν ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα, τὴν ἄλλη μέρα, ὅλο τὸ χωριὸ ἔπαιρνε τὸ δρόμο τῆς ἐξορίας καὶ φυλακῆς! Ὁ Χριστὸς εἶχε γεννηθῆ στὶς καρδιές τῶν Ἑλλήνων. Ἐδέχοντο καὶ τὰ μαρτύρια καὶ τὴν ἐξορία σὰν μιὰ συνέπεια ἑνὸς καινούργιου ἰδανικοῦ, ποὺ γεννήθηκε στὶς καρδιές τους, γιὰ νὰ γλυκαίνῃ τὰ τωρινὰ τους βάσανα.

Βαδίζοντας τὸ δρόμο τοῦ Γολγοθᾶ, τὸ πέρασμά τους χαράζει ἓνα καινούργιο δρόμο, τὸ δρόμο τῆς Ἀναστάσεως. Τοῦτο τὸ δρόμο ἀκολουθοῦν τὰ παλληκάρια τοῦ Βαγγέλη καὶ τοῦ Χρήστου.

Τὸ κλαρίνο τοῦ Φίζιου κι’ οἱ πονεμένες δοξαριές τοῦ Πέτρου Πασιαντέ, ἂν δὲν δίνουν ἀπόψε μηνύματα ἐφόδου κι’ ἀγῶνος, μαλακώνουν τίς καρδιές τῶν σκλάβων, γιὰ ν’ ἀτενίσουν τὸν ἔνδοξο ἐρχομὸ τοῦ Θεάνθρωπου, ποὺ θὰ χύσῃ βάλαμο παρηγοριᾶς στὶς στρατιές τῶν ἀδούλωντων σκλάβων τῆς Βορείου Ἡπείρου.

Ἀδούλωτη Βόρειος Ἡπειρος! Πόσοι Χρήστιδες καὶ

Βαγγέληδες θὰ χρειασθοῦν νὰ πεθάνουν γιὰ νὰ γιορτάσωμε ἐλεύθερα Χριστούγεννα!

* * *

Ξημερώματα Χριστουγέννων. Ἡ ὀμάδα τοῦ Βαγγέλη καὶ μ'ἄλλα παλληκάρια τοῦ χωριοῦ παίρνει τὸ δρόμο, γιὰ νὰ δώση κουράγιο καὶ σ'ἄλλα χωριά.

— Στὸ καλό!.. καὶ νὰ μᾶς φέρης γλήγορα τὴ λευτεριά! χαιρετοῦσαν οἱ Ἐλευθεροχωρίτες ξεπροβοδίζοντας τὸ Βαγγέλη.

— Συγχώρησι ἀδέλφια γιὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔκανα! φώναξε χαιρετῶντας μὲ σκυμμένο κεφάλι ὁ Ἀλῆς.

— Συγχωρεμένος νᾶσαι! φώναξαν οἱ χωριανοί.

— Συγχωρεμένος, μουρμούρισε κι' ὁ γερο-Θύμιος καὶ ἔστριψε στὴ γωνία, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ δρόμο πρὸς τὸ μνήμα τοῦ παιδιοῦ του.

Ἔβγαλε ξανά τὸ κυβοῦρι. Τοποθέτησε στὸ σιδερένιο κουτί τὴ χειροβομβίδα ποὺ τοῦ ἀπόμεινε στὴν τσέπη. Τὴν παράχωσε καλά. Ξανάμπηξε τὸ κυβοῦρι στὸ χῶμα καὶ στάθηκε μπροστὰ στὸ μνήμα, ἀκριβῶς στὸ γλυκοχάραγμα.

— Συγχωρεμένος ἄς εἶναι κι' ὁ Ἀλῆς, παιδί μου! Κάτι ξέρεи ὁ καπετὰν-Βαγγέλης, γιὰ νὰ τὸν συγχωρήσῃ. Ὑστερα, αὐτὸς εἶναι ἡ πατρίδα. Αὐτὸς καὶ τὰ παλληκάρια του θὰ φέρουν μιὰ μέρα τὴ λευτεριά. Κράτησε, παιδί μου, τὸ θησαυρό, ποὺ ἐμπιστεύομαι στὸ μαξιλάρι σου. Ποῦ ξέρεις! Μπορεῖ νὰ μὲ χρειασθῇ!...

Σκούπισε τὰ δάκρυα ὁ γερο-Θύμιος καὶ γύρισε σπίτι. Ἐπεσαν στὴν ἀγκαλιά τὰ παιδιὰ του καὶ τὸν φιλοῦσαν.

Σ' ὅλα τὰ σπίτια εἶχε γεννηθῆ κι' ἓνας Χριστός. Εἶχε γέννηθῆ μιὰ Ἑλλάδα.

Η ΞΕΝΙΤΕΙΑ ΚΙ' Η ΕΡΗΜΙΑ

ΔΕΚΑ πέντε ολάκερα χρόνια ζούσε ο Χαρίσης στην Ξενιτειά. Είχε φύγει παιδόπουλο και τώρα ζυγώνει τα τριάντα του. Κι' όμως, τίποτε δέν είχε αλλάξει μέσα του. Ήπειρώτης βέρος μέχρι τὸ κόκκαλο.

Καλή κι' ἄγια ἡ Ἀμερική, πλούσια και φιλόξενη χώρα, σκέπτονταν, μὰ δέν συγκρίνονταν με τὸ φτωχικό του χωριό. Κι' αὐτὴ τὴ σύγκρισι τὴν ἔκανε ὁ Χαρίσης ἰδιαίτερα τὶς χρονιάρες μέρες.

Και τί ἦταν ἐκεῖνο τάχα, πού ἔκανε τὸ χωριό του ἀσύγκριτο τὶς χρονιάρες μέρες; Τί τοὔλειπε, πού δέν μπορούσε νὰ τ' ἀναπληρώσῃ ἡ Ἀμερική; Τί περισσότερο μπορούσε νὰ τοῦ προσφέρῃ τὸ φτωχὸ κι' ἄσημο Βορειοηπειρωτικὸ χωριό, ἀπ' τὶς πελώριες στολισμένες Χριστουγεννιάτικες βιτρίνες τῆς Νέας Ὑόρκης, κατάφορτες ἀπὸ λογιῶν-λογιῶν τρόφιμα, φρούτα, γλυκά, ροῦχα κι' ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἐπινοήσῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, γιὰ τὴν εὐημερία τοῦ ἀνθρώπου, τὴν καλοπέρασί του και τὴν ἀνακούφισί του! Ἀκόμα, εἶχε και τὴν Ἑλληνική του ἐκκλησία κι' ἀρκετοὺς χωριανούς και κοντοχωριανούς.

Ὅλα αὐτὰ τᾶχε πλούσια και προσιτά. Και χρήματα εἶχε ἀρκετὰ και μπορούσε νὰ χαρῆ ὅ,τι ἤθελε. Ἐκεῖνο πού τοῦ ἔλειπε κι' ἐκεῖνο πού τὸν πίεζε δέν μπορούσε νὰ τοῦ τὸ ἀντικαταστήσουν τὰ πλούσια ὑλικά μέσα, οἱ εὐκολίες κι' οἱ ἀνέσεις. Ἦταν ἀπ' ἐκεῖνα πού ξεφεύγουν ἀπ' τὴ σφαῖρα τῶν ὑλικῶν κι' ἐφήμερων ἀπολαυῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἦταν κατάβαθα ψυχικό, ἀτομικό, μοναδικὸ γιὰ τὸ Χαρίση.

Παραμονή Χριστούγεννα! Γύρισε νωρίς τὸ βράδυ στὸ σπίτι ὁ Χαρίσης. Ὁ διπλανὸς συγκάτοικός του, σωστὸς «Κολόμβος» στὴν Ἀμερική —50 ὀλάκερα χρόνια ὁ ἀφιλότιμος!— ἕνας πραγματικὰ «ἐν κακίαις γηράσας» κοντοχωριανὸς του, εἶχε ἤδη στρωμένο τὸ τραπέζι κι' εἶχε σχεδὸν κατεβάσει τὸ μισὸ μπουκάλι οὐίσκου μοναχὸς του, κουτσοπίνοντας καὶ λιανοτραγουδώντας. Κάτι τέτοιες μέρες πάντα καλοῦσε καὶ κανένα μουσαφίρη ἀπ' τοὺς πατριῶτες.

Προσκαλεσμένος ἀπὸ μέρες ὁ Χαρίσης ἀποδέχθηκε τὴν πρόσκλησι τοῦ γείτονα, ποὺ καὶ κεῖνος χρόνια τώρα δέρονταν μοναχὸς κι' ἔρημος στὰ ξένα.

Στρώθηκε κι' ὁ Χαρίσης στὸ τραπέζι καὶ συντρόφευσε τὸν μπαρμπα-Κίτσιο στὸ Χριστουγεννιάτικο φαγοπότι, τὸ σιγόπιομα καὶ τ' ἀπαραίτητο κιντόϊ.

Ποτῆρι γερὸ ὁ μπαρμπα-Κίτσιος, τραγουδιστὴς ἀφθαστος ὅλης τῆς μουσικῆς Ἑπειρωτικῆς παραγωγῆς καὶ πάλιὸς αὐτοδίδακτος λαβουτιέρης σὲ χαρὲς καὶ πανηγύρια, μὲ λαρυγγισμοὺς καὶ τσακίσματα ἐξάντλησε μόνον μέρος τοῦ συνήθους ρεπερτορίου του, ἀφοῦ κόντευε νὰ τελειώσῃ καὶ τὸ μπουκάλι. Ἐπῆρε τὸν «Κώνσταντα», γύρισε στὴν «Μπιρμπιλομάτα», τῶκλωσε στὸ «Ἐβγα στὸ παραθύρι» καὶ τέλειωσε τὸ πρῶτο μέρος μὲ τὴν κλασσικὴ «Δεροπολίτισσα». Καί, χωρὶς οὔτε κἄν νὰ νοιώθῃ καὶ νὰ ζῆ τὸ περιεχόμενο τῶν στίχων, τίναξε καὶ τὸ τελευταῖο ποτῆρι κι' ὀρμητικώτερος ἐπανέλαβε: «Ποὺ μᾶς σφάζουν σὰν τ' ἄρνιά, μωρ' καυμένη!», χτυπώντας τ' ἀδειανὸ πλέον ποτῆρι στὸ τραπέζι.

—Ἐ! μέθυσες καὶ κλαῖς; τραύλισε ὁ μπαρμπα-Κίτσιος ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ Χαρίση.

—Ναί, μπάρμπα! Κλαίω. Κλαίω, γιατί σὰν ἀπόψε ἢ μάμμα μου κι' ἡ ἀδελφοῦλά μου, «σφάχτηκαν σὰν τ' ἄρνιά» ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες, πηγαίνοντας στὴν ἐκκλησία νὰ προσκυνήσουν Ἐκεῖνον ποὺ γεννιέται ἀπόψε, περιμένοντας καὶ τὴ γέννησι τῆς λευτεριάς τῆς πατρίδας.

—Καὶ γιατί δὲν μοῦ τῶπες, μωρέ, αὐτὸ ποτέ σου;

—Γιατί νὰ τὸ πῶ μπάρμπα; Γιὰ νὰ μολύνω τὴ μνήμη

τῆς μάννας μου καὶ τῆς ἀδελφῆς μου, πού τις ἄφησα χωρὶς νὰ πάρω ἐκδίκησι κι' ἔφυγα γιὰ τὴν Ἑλλάδα; συμπλήρωσε δακρυσμένος κι' ἀναστενάζοντας ὁ Χαρίσης.

* * *

Μιὰ πολυτάραχη ζωὴ, σὰν αὐτὴ τοῦ γερο-Κίτσιου, μὲ κάθε λογιῆς παραχωρήσεις καὶ συμβιβασμοὺς πρὸς γραφτοὺς καὶ ἄγραφους ἠθικοὺς νόμους ἢ ξεμακραίνει τὸν ἄνθρωπο ἐντελῶς ἀπ' ὅ,τι δημιουργεῖ μέσα μας τὸ ὑπέροχο καὶ τὸ θεῖο ἢ σκοτεινιάζει τὴν ψυχὴ μας καὶ ντρεπόμαστε γιὰ ἐκεῖνο πού ἔπρεπε νὰ κάνουμε καὶ δὲν τὸ κάναμε. Κι' ὁ μπαρμπα-Κίτσιος ἦταν ἀπ' ἐκείνους, πού στὴν ψυχὴ του φώλιαζε κάποιος πόνος κοιμισμένος, πού ἦρθε Χριστουγεννιάτικα νὰ τὸν ξυπνήσουν τὰ λόγια τοῦ Χαρίση.

— Καλὰ, βρὲ παιδί μου, τόσα χρόνια πέρασαν κι' ἀκόμα δὲν τὸ ξέχασες; συμπλήρωσε κακόκεφα ὁ μπαρμπα-Κίτσιος.

— Ἐδῶ πιά κάναμε καινούργια πατρίδα καὶ τᾶχουμε ὅλα! Θὰ βασανιζόμαστε τώρα μὲ ἱστορίες, τόσο παλιές; Τούτη τὴ ζωὴ πρέπει νὰ χαροῦμε! Αὐτοὶ πού πῆγαν, ἔμειναν στὴν ἱστορία... Μὴ μοῦ χολοσκᾶς λοιπὸν παιδί μου! Διῶξε αὐτὲς τίς σκέψεις χρονιᾶρα βραδυὰ ἀπόψε!..

— Τὸ χρέος, μπαρμπα, δὲν παραγράφεται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου! Ἀντίθετα μάλιστα, μεγαλώνει καὶ πλαταίνει! Ἄν δὲν μπορῶ νὰ πάρω ἐκδίκησι γιὰ τὸ χαμὸ τῆς μάννας μου καὶ τῆς ἀδελφῆς μου, μπορῶ ν' ἀγωνισθῶ γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ τόπου μας. Κι' ὅταν ὁ τόπος μας γίνῃ ἐλεύθερος, μπορῶ νὰ πάω νὰ προσκυνήσω «μὲ λαμπάδες καὶ κεριά», ὅπως εἶπες καὶ στὸ τραγοῦδί σου, καὶ νὰ φωτίσω σὰν ἀπόψε τὰ χορταριασμένα μνήματα.

— Μονάχα τότε, μπαρμπα, ἡ ψυχὴ τῆς μάννας μου, τῆς ἀδελφῆς μου κι' ὅλων τῶν ἀδελφῶν μας, πού πέφτουν σήμερα κάτω ἀπ' τὸ δολοφονικὸ Ἀρβανίτικο μαχαῖρι, θὰ βροῦν ἀνάπαυσι στὸν ἄλλο κόσμο.

— Τὰ ρυτιδωμένα μάγουλα τοῦ μπαρμπα-Κίτσιου ὑγράνθηκαν ἀπὸ δάκρυα πόνου, νοσταλγίας καὶ συγγνώμης.

— Κι' ἐγὼ μαζί! ψέλλισε ὁ μπαρμπα-Κίτσιος.

— Κι' ἐσύ, μπάρμπα, κι' ἐγὼ καὶ κάθε σκλάβος πρέπει ν' ἀγωνίζεται γιὰ τὴ λευτεριά τῆς πατρίδας μας! "Ἐχομε γῆ εὐφορη, πελώρια, φιλόξενη καὶ πλούσια. Δίνει δουλειὰ στὸν καθένα. Καὶ παρέχει ἄφθονα τὰ μέσα καὶ τὶς εὐκαιρίες. Μὰ ἡ γῆ ὅπου εἶδαμε τὸ πρῶτο φῶς, εἶναι τὸ χῶμα ποὺ σκεπάζει τ' ἅγια κόκκαλα τῶν προγόνων μας κι' ἀναβλύζει τὴ ζεστασιά, ποὺ θερμαίνει καὶ τὶς δικές μας ψυχές, ὅπου κι' ἂν ζοῦμε κι' ὅσα πλούτη κι' ἂν ἔχωμε.

— Τώρα κατάλαβα, γιατί χρόνια τώρα δὲν μπορούσα νὰ ξεχωρίσω τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ μ' ἔκανε νὰ τραγουδῶ τὰ τραγούδια τοῦ τόπου μας!.. συμπλήρωσε ἐκστατικὰ ὁ γερο-Κίτσιος.

— Αὐτὸ εἶναι γέροντα! Καθένας μας κλείνει μέσα ὅ,τι πήραμε ἀπ' τὸν τόπο μας. Πολλές φορές δὲν τὸ νοιώθουμε, ἀλλὰ αὐτὸ ζῆ. Ἐξαρτᾶται πῶς ἐκδηλώνεται καὶ πῶς τὸ διοχετεύουμε σὲ θετικὰ καὶ γόνιμα ἔργα. Αὐτὸ εἶναι ποὺ μοῦ λείπει στὴν Ἀμερική!... Τὸ χωριό, οἱ νεκροί, οἱ ἀντίλαλοι, τὰ μνήματα τῆς μάνας καὶ τῆς ἀδελφῆς!.. Αὐτὰ μᾶς λείπουν, γέροντα!...

Περασμένα μεσάνυχτα. Μιά λαμπάδα στὸ τραπέζι φωτίζει τὸ δρόμο τοῦ Θεάνθρωπου, ποὺ ἔρχεται στὴ γῆ σὰν κοινὸς θνήττος. Ἀλλὰ γιὰ τοὺς δυὸ Ἑπειῶτες φωτίζει καὶ τὶς ψυχές ὄλων τῶν ἡρώων, ποὺ πέθαναν γιὰ λευτεριά καὶ δικαιοσύνη, σὰν κι' αὐτὴ ποὺ σκορπίζει στὴ γῆ τὸ μῆνυμα τοῦ ἐνανθρωπιζόμενου Χριστοῦ.

— Ἦταν τὰ καλύτερα Χριστούγεννα τῆς φουρτουνιασμένης μου ζωῆς, μουρμούρισε ὁ γερο-Κίτσιος, σταυροκοπούμενος στὴν εἰκονίτσα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἔσυρε ἀπ' τὸν κόρφο του ὁ Χάρισης.

— Ἐχεις δίκιο, παιδί μου Χάριση! Μαῦρα Χριστούγεννα χωρὶς πατρίδα!... Προσπαθοῦσα πάντοτε νὰ μὴ θυμᾶμαι τέτοιους πόνους, γι' αὐτὸ κι' εὔρισκα ἀνακούφισι στὸ πιοτὸ καὶ στὸ τραγούδι!...

— Κρατήσου καλά, γέροντα! Γρήγορα τ' άστέρι τής
λευτεριάς θά μās όδηγήση και πάλιν στη δόλια πατρίδα!...

— Νά τó ίδω, γióκα μου και τότε άς πεθάνω!..

Τó μήνυμα ειρήνης τού γεννηθέντος Χριστού πράυνε
τό μεγάλο καύμό και τόν αγιάτρευτο πόνο. Τά τελευταία
ποτήρια ήταν θολά άπ' τά δάκρυα τού πόνου και τής νο-
σταλγίας...

“Όσοι ζοϋν με τέτοιους πόνους και νοσταλγίες, νοιώ-
θουν τó ψυχικό δρᾶμα όλων αυτών, που μαραίνονται χρό-
νια στην ξενιτειά, έρημοι, χωρίς σπίτι πατρικό, χωρίς
μάννα και χωρίς πατρίδα.

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Η ΜΠΟΡΑ ΠΕΡΑΣΕ

ΠΑΡΑΜΟΝΗ Χριστούγεννα. Τριάντα ψυχές στιβαγμένες σ'ένα παλιοκάϊκο, διέσχιζαν τὰ νερά τοῦ Αἰγαίου, γιὰ νὰ περάσουν στὴν ἀντίπερα πλευρὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Νὰ περάσουν στὸν κόσμον τῆς λευτεριᾶς. "Αφῆναν δικοὺς καὶ πατρίδα, πηγαίνοντας ν' ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν πατρίδα.

Τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας κι' ὁ φόβος κανενὸς ἐχθρικοῦ περιπολικοῦ δὲν ἐπέτρεπαν συζητήσεις, συστάσεις καὶ γνωριμίες. "Αλλωστε, κοινὸ τους συστατικὸ γνώρισμα ἦταν ἓνα: ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Κι' ἡ ἀγάπη αὐτὴ θέρμαινε τὴ σκέψιν καὶ τὴν καρδιά καὶ γίνονταν ὅλοι ἀληθινὰ λιοντάρια, ἔτοιμοι νὰ ὑποστηρίξουν μέχρι θανάτου τὸ πλεούμενον ὄχητό τους.

Ὁ Ἑλληνικὸς οὐρανός, λές καὶ στέκεται μόνιμα πένθιμος γιὰ τὸ μεγάλο δράμα τῆς χώρας, δὲν ἀφήνει νὰ λαμπυρίσῃ κανένα παρήγορο ἄστρο, γιὰ νὰ φωτίσῃ τὴ στράτα τῶν ἀδούλωτων σκλάβων. Κι' ὁ Δεκεμβριανὸς βορρῆς σαρώνει τὸ πέλαγος καὶ σκαμπανεβάζει ἐπικίνδυνα τὸ καϊκι τῆς λευτεριᾶς. Οἱ ὄρες περνοῦν τόσο ἀργὰ σὲ τέτοιες περιστάσεις! Εἶναι ἀπ' τὶς στιγμὲς ποὺ χαράσσουν ἀνεξίτηλα τὸ πέρασμά τους στὴν ψυχὴ μας, γιὰτὶ περιμένομε, ἢ τὴν ἡρωϊκὴ θυσία ἢ τὴν πραγμάτωσιν τῶν πιὸ ἱερῶν μας ἰδανικῶν.

Περασμένα μεσάνυχτα καὶ τίποτε μέχρι στιγμῆς δὲν προμηνοῦσε τὸ μεγάλο δράμα, ποὺ ἔμελλε νὰ ἐπακολουθήσῃ. Ἀπὸ τὶς χάσκουσες σχισμὲς τοῦ παλιοῦ καϊκιοῦ, φωτεινὲς ἀκτῖνες πέρασαν ξαφνικὰ στ' ἀμπάρι. "Ἐρχονταν

ἀπ' τὸν προβολέα ἑνὸς μεγάλου καραβιοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς — ἕνας ἀπ' τοὺς γενναίους ἀξιωματικούς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ — διέταξε τὰ πολυβόλα νὰ βάλουν. Μὲ τὶς πρῶτες ριπὲς ἀπ' τὸ καΐκι, τὸ μεγάλο καράβι ἀπήντησε μὲ μιὰ βολὴ πυροβολικοῦ, ποὺ ἔσκασε μὲ τρομακτικὸ πάταγο δίπλα στὸ καΐκι. Ἀναποδογυρίστηκε μὲ φοβερὸ τίναγμα κι' ὄλοι βρέθηκαν σκορπισμένοι στὴ θάλασσα.

Μέσα στὶς σπαρακτικὲς κραυγὲς πόνου κι' ἀπογνώσεως καὶ τὶς ἐπικλήσεις σωτηρίας, ξεχώριζε καθαρὰ καὶ μιὰ γυναικεία φωνή.

— Ἀδέλφια! σῶστέ με!... Ἀδέλφια, βοήθεια!...

Καὶ τί μποροῦσε νὰ κάνη κανεὶς σὲ τέτοιες στιγμὲς, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτό του! Ποιὸς μποροῦσε στὸ σάλαγο τῆς φρίκης καὶ τοῦ θανάτου νὰ ξεχωρίσῃ τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ἔρχονταν ἡ φωνή! Καὶ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ πλησιάσῃ, ποὺ ἡ παγωνιὰ κοκκάλωνε τ' ἀδυνατισμένα σώματα τῶν ναυαγῶν! Ἄλλωστε, καθένας περίμενε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ τὸ θάνατο. Ἀγωνίζονταν μονάχα νὰ μὴ πέσουν σ' ἐχθρικὰ χέρια.

Μονάχα ὁ Θανάσης ἀναγνώρισε τὴ φωνὴ τῆς Κλειῶς. Μιᾶς 18χρονης Κρητικοπούλας, ποὺ σὰν ἄλλη Μπουμπουλίνα, ἄναψε τὸ φυτίλι τοῦ δυναμίτη καὶ τίναξε στὸν ἀέρα τὰ γραφεῖα τῆς γερμανικῆς προδοτικῆς ΕΣΠΟ, στὴν ὁδὸ Πατησίων, μαζί μὲ τὸ Θανάση καὶ δυὸ ἄλλα ἡρωϊκὰ παιδιὰ τῆς ἐθνικῆς ὀργανώσεως ΠΕΑΝ. Ἡ φωνὴ τῆς Κλειῶς ἦταν καλὰ ἀποτυπωμένη στ' αὐτιά τοῦ Θανάση. Ἦταν ἡ φωνὴ ποὺ τὸν ἔσωσε ἀπ' τὸ θάνατο. Μὲ ψηλὰ τὰ χέρια καὶ τ' αὐτόματο κολλημένο στὴν πλάτη του, ἕνας Γερμανὸς τὸν ὠδηγοῦσε στ' αὐτοκίνητο τῆς Γκεστάπο. Ξαφνικὰ ἀντήχησε στ' αὐτιά του:

— Φυλάξου, Θανάση, ἐδῶ εἴμαστε! κι' ἄδειασε ἐκ τῶν ὀπισθεν μιὰ ριπὴ τοῦ «στέν» στὸ συνοδὸ Γερμανό, γιὰ νὰ διαφύγῃ ἔτσι ὁ Θανάσης τὸ βέβαιο θάνατο.

* * *

Γόνος παλιᾶς Σουλιώτικης οἰκογένειας, δὲν σκέφθηκε

ὁ Θανάσης νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτό του. Οἱ ἀληθινοὶ ἥρωες δὲν βάζουν ποτὲ μπροστὰ τὸ ἄτομό τους. Εἶναι πάντα στὴν ὑπηρεσία τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν εὐεργετῶν.

Κολυμβητῆς δεινὸς καὶ παλληκάρι ἀτρόμητο, ἔστρεψε πρὸς τὸ μέρος ἀπ' ὅπου ἔρχονταν ἡ φωνὴ γιὰ τὴ σωτηρία.

Ἡ Κλειῶ ἐξακολουθοῦσε νὰ καλῆ:

—'Αδέλφια!... 'Αδέλφια!... 'Αδέλφια!...

Τὴ ζύγωσε ὁ Θανάσης καὶ τὴν ἄρπαξε ἀπ' τὰ μαλλιά. "Ἐνοιωθε ὅτι σέρνει κοντὰ του ἓνα πτώμα. Τὰ παγωμένα τῆς χέρια ἀδυνατοῦσαν νὰ γαντζωθοῦν στὸ κορμί του, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ κολυμπᾷ ἐλεύθερα. "Ἀρπαξε μιὰ μεγάλη σάνίδα ὁ Θανάσης καὶ περίμενε νὰ προσανατολισθῆ. "Ἦθελε κάτι νὰ τῆς πῆ, ἀλλ' ἔνοιωθε, ὅτι ἡ γλῶσσά του δὲ σάλευε. Ἡ σκέψις τοῦ ὑγροῦ τάφου κι' ἐνὸς ἄδοξου θανάτου, χωρὶς τούλάχιστο ν' ἀντιμετωπίσῃ παλληκαρῖσια τὸν ἐχθρό, νέκρωσε γιὰ μιὰ στιγμή κάθε πρωτοβουλία τοῦ Θανάση.

Στὸ μεταξὺ τὸ πολεμικὸ ζύγωσε κι' ἓνας μεγάλος προβολέας καταφώτισε τὴ θάλασσα. Γύρω στὸ ναυάγιο κεφάλια καὶ χέρια ἀπελπισμένα κινιόνταν ζητῶντας σωτηρία. Εἶναι τόσο γλυκεῖα ἡ ζωὴ, ἀκόμη κι' ἂν σώνεσαι κι' ἀπ' τὸν ἐχθρό σου!

"Ἐκανε μιὰ προσπάθεια νὰ κολυμπήσῃ πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνσι τοῦ πολεμικοῦ, ἀλλὰ τὸ πτώμα δὲν τὸν ἀκολουθοῦσε. Δὲν ἤθελε ὅμως καὶ μιὰ ἥρωίδα νὰ μείνῃ μόνη, ἀκόμη κι' ἂν ἦταν καὶ νεκρή, γιὰ κάτι ποὺ δὲν ἦταν κι' ἀπόλυτα βέβαιος ὁ Θανάσης. "Ἐσφιξε κοντὰ του τὴν Κλειῶ, δυνάμωσε τὸ παγωμένο του κορμί, πῆρε μιὰ βαθειὰ ἀναπνοὴ γιὰ νὰ ξεκινήσῃ κι' ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα τίποτε ἄλλο δὲν θυμᾶται...

* *

"Ὅταν ἄνοιξε τὰ μάτια του ὁ Θανάσης καὶ κατάλαβε ὅτι βρίσκεται ἀκόμη σὲ τοῦτο τὸν κόσμον, τινάχθηκε σύγκορμα. Σ' ἓνα κρεβάτι ἐνὸς προσωρινοῦ νοσοκομείου στὶς Μικρασιατικὲς ἀκτὲς, πληροφορήθηκε τὸ τί ἀκριβῶς συ-

νέβη τὴν περασμένη νύχτα. Χτυπήθηκαν ἀπὸ συμμαχικὸ πολεμικὸ ἐκ παρεξηγήσεως καὶ τελικὰ ἐλάχιστοι ἐπιζήσαντες περισυλλέγησαν ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ πολεμικὸ καὶ μεταφέρθηκαν στὸ πρόχειρο νοσοκομεῖο.

Ἀπ' τοὺς λίγους, πού τελικὰ ἐπέζησαν, δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ δώσῃ πληροφορίες γιὰ τὴν τύχη τῆς Κλειῶς. Βαρειὰ τραυματισμένη εἶχε προωθηθῆ σὲ νοσοκομεῖο τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μήπως γνῶριζε καὶ κανεὶς τὸ πραγματικὸ της ὄνομα; Μήπως κι' ὁ ἴδιος ὁ Θανάσης ἤξερε ποιά εἶναι, πῶς τὴ λέγαν πραγματικὰ καὶ ποιοὶ ἦταν οἱ συγγενεῖς της; Ἦξερε καλὰ ὅτι στὴν ὀργάνωσι καθέννας ἔφερε ἓνα ψευδώνυμο, ὅπως κι' αὐτὸς δὲν ἦταν ὁ «Θανάσης», ἀλλὰ κάποιος ἄλλος.

Ρώτησε, ξαναρώτησε, ἀγωνίσθηκε, μὰ τελικὰ δὲν μπόρεσε νὰ μάθῃ τίποτε τὸ συγκεκριμένο. Κάποιος μάλιστα τοῦ εἶπε πῶς πέθανε μέσα στὸ πολεμικὸ. Ἀλλὰ στὴν καρδιά τοῦ Θανάση φώλιαζε πάντα μιὰ ἀνίκητη ἐλπίδα. Ἡ ἐλπίδα ὅτι ἡ Κλειῶ ζοῦσε.

Ὁ Θανάσης πέρασε στὴ Μέση Ἀνατολή. Ἐνετάχθη στοὺς Ἑλληνικοὺς πολεμικοὺς σχηματισμοὺς. Ἔλαβε μέρας στὶς θρυλικὲς μάχες τοῦ Ἑλ-Ἀλαμέϊν καὶ τοῦ Ρίμινι. Καὶ τελικὰ γύρισε στὴν Ἑλλάδα. Ἡ μαννοῦλά του, οἱ δικοί του, οἱ φίλοι του κι' ὄλοι οἱ γνωστοὶ ὑμνοῦσαν τὴν ἀπαράμιλλη ἀνδρεία καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Θανάση, πού δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ ὁ μοναχογιὸς τῆς χήρας Διαμάντως, ἀπ' τὸ θρυλικὸ συγγενολόγι τῶν Μποτσαραίων, τοῦ ἡρωϊκοῦ Σουλίου.

Ἀλλὰ τὴ σκέψι τοῦ Θανάση βασάνιζε νύχτα καὶ μέρα μιὰ ὑπέροχη καὶ θεία μορφή. Ἦταν ἡ μορφή τῆς ἡρωϊκῆς Κρητικοπούλας, πού τοῦ χάρισε τὴ ζωὴ καὶ τοῦ ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια του, εἴτε πρὸς τὸ θάνατο μιὰ γιὰ πάντα, εἴτε πρὸς τὸ ἄγνωστο.

Κάποιος φίλος του, μόνιμος ὑπολοχαγός, ἀπ' τοὺς λίγους πού ἐπέζησαν ἀπ' τὰ πρῶτα στελέχη τῆς ὀργανώσεως, τοῦ διηγείτο μιὰ μέρα, ὅτι στὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ ἔλαβαν ἓνα γράμμα ἀπὸ μιὰ κοπέλλα ἀπ' τὴν

Ἄμερική, πού ζητοῦσε πληροφορίες γιά τήν τύχη τοῦ πατέρα της καί τοῦ μοναδικοῦ ἀδελφοῦ της, πού τοὺς χωρίσθηκε κατὰ τήν διάρκεια τῆς Κατοχῆς. Κι' ὅτι, ὅπως ἐξακρίβωσαν, στήν διεύθυνσι πού ἔμεναν οἱ γονεῖς της, τὸ μὲν σπίτι τὸ εἶχαν κάψει οἱ Γερμανοί, ὁ δὲ πατέρας κι' ἀδελφός εἶχαν ἐκτελεσθῆ στοὺς Χαϊδάρη. Τοῦ εἶπε καί τ' ὄνομα τοῦ πατέρα, πού ἦταν ἀπόστρατος συνταγματάρχης ἀπ' τὴν Κρήτη. Μιὰ τελευταία παράγραφος στήν ἐπιστολὴ τῆς κοπέλλας, ὅτι «...ὅ,τι κι' ἂν συνέβη στοὺς δικούς μου ἐγὼ εἶμαι ἡ αἰτία» καί παρακάτω «...ἦταν λίγο αὐτὸ πού ἔκανα γιά τὴν πατρίδα», ἦταν ἀρκετὰ γιά νὰ διαλογίζεται συνεχῶς ὁ Θανάσης, μήπως ἡ ἄγνωστη κοπέλλα τῆς Ἀμερικῆς ἦταν ἡ Κλειώ.

Πῆρε τὴ διεύθυνσι κι' ἔγραψε. Ἐπανελάβε τὶς δραματικές συνθήκες τῆς Κατοχῆς, τὸ ναυάγιο, τὶς ταλαιπωρίες καί τὸ πέρασμα στὴ Μ. Ἀνατολή. Δὲν πῆρε καμιὰ ἀπάντησι. Ξανάγραψε. Καί τὸ δεύτερο γράμμα μετὰ τρεῖς μῆνες ἐπέστρεψε ἀνεπίδοτο, γιατί, ὅπως ἔγραφε Ἀγγλικά τὸ φάκελλο, δὲν ἔμενε πιά στὴν ἴδια διεύθυνσι ἢ κυρία Ἄλις Τζόνσον.

Ὁ συμμορίτικος ξεσηκωμὸς τῶν Ἑπειρωτικῶν χωριῶν ἔφερε ἄθελα καί τὸ Θανάση μετανάστη στὴ Νέα Ὑόρκη. Κάποιος μακρινὸς συγγενὴς του τοῦ ἔκανε τὴν πρόσκλησι. Ἡ μάνα του εἶχε σφαγιασθῆ στοὺς χωριὸ ἀπ' τοὺς ἀντίχριστους κομμουνιστάς. Ἡ Ἑλλάδα πιά ἠρέμισε. Κι' ὁ Θανάσης σκέφθηκε, ὅτι κοντὰ στὰ σαράντα του τώρα χρόνια δὲν εἶχε νὰ τῆς προσφέρῃ καί πολλά. Ἀλλὰ τὴν εἶχε κλείσει γιά πάντα στὴν καρδιά του κι' ἡ γυμνασιακὴ του μόρφωσις τοῦ ἐπέτρεπε νὰ αἰσθάνεται πραγματικὰ ἀληθινὸ λαχτάρισμα, μεγαλεῖο κι' ὑπερηφάνεια, σὲ κάθε του σκέψι καί πράξι.

Ἡ σκληρὴ βιοπάλη, οἱ διαφορετικὲς συνθήκες ζωῆς κι' ἡ ἀγιάτρευτη νοσταλγία γιά τὴν μάνα πατρίδα, θερμαίνονταν μὲ τὴ σκέψι, ὅτι ἴσως κάποτε εὔρισκε καί τὴν

Κλειώ στην καινούργια φιλόξενη πατρίδα. "Αλλωστε, ήταν κι' αυτός ένας από τους μυστηριώδης κι' άόρατους παράγοντες, που τόν έσπρωξαν στην ξενιτειά. 'Αστάθμιστες κι' άνεξήγητες δυνάμεις, που τόν κινούσαν προς τους πιο ύπέροχους όραματισμούς.

Σ' ένα παλιό δευτέρι κρατούσε τή διεύθυνσι, που είχε στείλει άπ' τήν 'Ελλάδα τά δυό του γράμματα. Πληροφόρηθηκε ότι ήταν κάπου προς τό Λόνγκ-Αϊλαντ τής Νέας 'Υόρκης. Πήρε τό τραϊνο κι' άρχισε άναζητώντας, ύστερα άπό έξι μήνες παραμονής του στη Νέα 'Υόρκη. Με χίλια βάσανα —δέν τόν βοηθούσε άλλωστε κι' ή γλώσσα— βρήκε τό σπίτι και σταμάτησε στην έξώθυρα. Δίσταξε νά χτυπήση, γιατί ή όλη κατασκευή του μεγάλου παλατιού του έδινε τήν έντύπωσι, ότι ήταν άπίθανο νά ζούσε εκεί ή Κλειώ.

'Αφουγκράστηκε, μήπως άκούσει καμιά 'Ελληνική φωνή, όπως συμβαίνη σ' όλα τά 'Ελληνο-Αμερικάνικα σπίτια, αλλά τίποτε τό έξωτερικό δέν προόδινε τήν ύπαρξι 'Ελληνικού περιβάλλοντος. Γύρισε τότε άπ' τήν πίσω πλευρά του κήπου, μήπως τίποτε άλλα σημάδια του άπεκάλυπταν κάτι, για τό περίεργο σπίτι και τήν κυρία Τζόνσον.

***

Στό πράσινο χορτάρι ένα άγοράκι μ' ένα κοριτσάκι, ηλικίας όχι πάνω των έπτά έτών, χαίρονται τήν άνοιξιάτικη λιακάδα, παίζουν και συνδιαλέγονται χαρούμενα. Σε μία στιγμή ξαφνικής φιλονεικίας τ' άγοράκι σπρώχνει άγρια τή μικρή γαλανομάτα. 'Απ' τά λίγα 'Αγγλικά, που καταλάβαινε ό Θανάσης, ξεχώρισε λίγα λόγια, που ξεστόμισε ή μικρούλα στό συνομήλικο έπίδρομέα της.

— Δέν είναι ντροπή που δέν έχω πατέρα! 'Ο πατέρας μου έδωκε τή ζωή του για τήν έλευθερία! 'Ακόμη κι' ή μητέρα μου για τήν έλευθερία έμεινε παράλυτη!

'Ο μικρός εξαφανίσθηκε σαν ντροπιασμένος και τό κορίτσι έστρεψε με συμπάθεια προς τό διαβάτη.

Τά λόγια τής μικρής άγγιξαν κατάκαρδα τήν ψυχή του

Θανάση, γιατί κι' αὐτὸς δὲν εἶχε γνωρίσει τὸν πατέρα του. Εἶχε πέσει ἥρωϊκὰ στὶς πλαγιές τοῦ Μπιζανίου, πολεμῶντας γιὰ τὴ λευτεριά τῆς πατρίδας του.

— Σ' ὄλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι δίνουν τὸ πᾶν γι' αὐτὴ τὴν πολύτιμη λευτεριά, σκέφθηκε ὁ Θανάσης καὶ προχώρησε πρὸς τὸν περίβολο τοῦ σπιτιοῦ.

Ζύγωσε τὴ μικροῦλα, συγκέντρωσε στὸ μυαλό του Ἀγγλικά τὴν ἐρώτησι καὶ τραύλισε.

— Μίσσες Τζόνσον!... Μίσσες Τζόνσον!...

— Γιές... Μίσσες Τζόνσον! ἀπήντησε ἡ μικροῦλα.

Τὸν κύταξε καλὰ ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια καὶ σ' ἄπταιστη Ἑλληνικὴ τὸν ἐρωτᾶ:

— Εἶσθε Ἕλληνας;

— Βεβαίως... Βεβαίως... Ἕλληνας εἶμαι! ἀπήντησε τρέμοντας ὁ Θανάσης ἀπὸ συγκίνησι κι' ἀγωνία.

— Ζητᾶτε τὴν μητέρα μου; Εἶναι ἄρρωστη ἀπ' τὸ πόδι της. Θέλετε νὰ πᾶμε μέσα;

Ἀκολούθησε τὴ μικροῦλα κι' ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ κήπου στάθηκε στὴ κουζίνα, περιμένοντας τὴν ἐπιστροφή της, ποὺ εἶχε τρέξει μέσα, γιὰ ν' ἀναγγεῖλη στὴ μητέρα της τὴν ἐπίσκεψι ἑνὸς Ἕλληνα.

— Περᾶστε, ἡ μητέρα σᾶς περιμένει.

Προχωρῶντας στὸ γῶλλ τὰ μάτια του καρφώθηκαν σ' ἓνα κάδρο κρεμασμένο στὸν τοῖχο. Δὲν τοῦ ἔμενε πλέον ἀμφιβολία, ὅτι βρισκόνταν σὲ Κρητικὸ σπίτι. Μιὰ παλιὰ φωτογραφία Κρητικοῦ ὀπλαρχηγου μὲ τὶς βράκες καὶ τὰ ζωσμένα κουμπούρια μαρτυροῦσαν τὸ Κρητικὸ περιβάλλον.

— Δὲν εἶναι δυνατόν, εἶπε μέσα του ὁ Θανάσης. Ὁ πατέρας τῆς Κλειῶς ἦταν ἀξιωματικὸς τῆς καριέρας, δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν ὀπλαρχηγός!

Ἐτριξε ἡ πόρτα τοῦ ἀντικρυνοῦ δωματίου κι' ἐπρόβαλε ἓνα δεκανίκι πιέζοντας τὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας.

Κάποια παράλυτη ἀπὸ πολιομυελίτιδα θὰ εἶναι, σκέφθηκε ὁ Θανάσης. Σίγουρα, ἑκατὸ τοῖς ἑκατὸ Ἀμερικάννα, γιατί τέτοια ἀρρώστεια εἶναι ἄγνωστη στὴν Ἑλλάδα.

Κρύο ἰδροκόπι περιέλουσε τὸ Θανάση, μὲ τὴ σκέψι

ὅτι ἡ παράλυτη μάννα μποροῦσε νὰ ἦταν κι' ἡ Κλειώ. Καί πρὶν προβάλλει τὸ πόδι της, μὲ δυὸ βήματα βρέθηκε στὴν πόρτα, ἕτοιμος νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀνίκανη γυναῖκα, ὅπως τοῦ ὑπαγόρευσαν τὰ ἱπποτικά του αἰσθήματα κι' ἡ ἀγωνιστικὴ οἰκογενειακὴ του ἀνατροφή.

Παλληκάρι ἀτρόμητο ὁ Θανάσης. Ἀπὸ παιδόπουλο στὸ χωριὸ εἶχε συνηθήσει στὴ μυρουδιά τοῦ μπαρουτιοῦ. Δὲν τὸν εἶχε κυριέψει ποτὲ τὸ ἀνθρώπινο συναίσθημα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀδυναμίας. Στάθηκε ψυχρὸς κι' ἀλύγιστος σὲ δραματικὲς στιγμὲς, ποὺ παίζονταν αὐτὴ τούτῃ ἡ ζωὴ του.

Καὶ ὅμως τὴ στιγμὴ τούτῃ κόπηκε ἡ ἀναπνοὴ του καὶ λύγισαν τὰ γόνατά του στ' ἀντίκρουσμα μιᾶς γυναίκας! Ἡ ἀγάπη ποὺ γεννιέται μεταξὺ δυὸ ἀνθρώπων, ὅταν μαζί ἀντικρύσουν τὸ θάνατο καὶ πάλι μαζί χαροῦν ὕστερα τὴ ζωὴ, δὲν εἶναι ἀπ' τὶς ἀγάπες ποὺ ἐπιβάλλονται μὲ κοινωνικοὺς θεσμοὺς, ἢ ἀκόμη περισσότερο, μὲ ἀνθρώπινους ὑπολογισμοὺς. Εἶναι ἀπ' τὶς ἀγάπες, ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὶς φυτεύει στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ εἶναι Αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ δημιουργεῖ τὶς συνθήκες καὶ δίνει ἀναπάντεχες λύσεις καὶ συνέχειες.

Τὸ δεκανίκι ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια καὶ δυὸ ἑλαφρὰ γκριζὰ κεφάλια στάθηκαν γιὰ πολὺ ὥρα σμιγμένα στὰ ἐκστατικὰ μάτια τῆς κορούλας.

— Εἶναι ὁ πατερούλης σου, Ἐλενίτσα, ποὺ τὸν εἶχαμε πέντε χρόνια χαμένο στὴν Κορέα.

Ὁ Θανάσης ἄρπαξε τὴ μικρὴ καὶ τὴν ἔσφιγγε γιὰ πολὺ ὥρα στὴν ἀγκαλιά του, σὰ νὰ ἦταν ὁ πραγματικὸς της πατέρας.

Ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τῆς Κλειῶς δὲν ἦταν λιγώτερο δραματικὴ κι' ἡ ζωὴ της ὄχι λιγώτερο ἄτυχη ἀπ' τοῦ Θανάση. Μετὰ τὴν ἀνάρρωσί της ἀπ' τὸ ναυάγιο κατετάγη νοσοκόμος στὸ συμμαχικὸ στρατὸ καὶ γνώρισε τὸν συμπατριώτη της Θανάση Ἰωαννίδη, λοχαγὸ τοῦ Ἀμερικανικοῦ στρατοῦ. Παντρεύτηκαν καὶ ζοῦσαν εὐτυχισμένοι. Μὲ τὸν πόλεμο τῆς Κορέας ὁ Ἰωαννίδης σκοτώθηκε στὶς σκληρὲς μάχες τῶν Ἀμερικανῶν πεζοναυτῶν. Ἦταν κι' αὐτὸς γερὸ παλ-

ληκάρη, γυιός παλιού Κρητικού όπλαρχηγού, κι' έγγονας ένός από τους πιό ένδοξους πολέμαρχους του θρυλικού 'Αρκαδιού τής Κρήτης. Τα τραύματα κι' ή παγωνιά τής νύχτας του ναυαγίου επέδρασαν στην ύγεια τής Κλειώς και μέ τήν πάροδο του χρόνου έπαθε όλική παράλυσι του δεξιού ποδιού της.

"Ένας σύντροφος στη μοναξιά της κι' ένας πατέρας του παιδιού της έπρεπε νά βρεθούν. Κι' ό Θανάσης —πραγματικά Βασίλης— έμεινε για πάντα Θανάσης, για χάρι του παιδιού του ήρωα τής Κορέας. Κι' ή Κλειώ —πραγματικά 'Αλίκη— βρέθηκε νά πληρώση λίγο χρέος στον μεγάλο σωτήρά της, άπ' τά πλούσια οίκονομικά, που τής άφησε ό πρώτος σύζυγος. 'Ο λεβέντης Κρητικός, που για χατηρί του δέν έδωσε ή Κλειώ καμιά άπάντησι στα δυό γράμματα του Θανάση.

* * *

Χριστούγεννα μεσάνυχτα. 'Η θάλασσα όρμητικά χτυπάει τις άκτές του Λόνγκ-"Αϊλαντ. 'Ο βοριάς σφυρίζει μανιασμένα. Στο τελεβίζιον, σ' ένα ναυάγιο, κάποιος θαλασσόλυκος προσπαθεί νά σώση μιά κοπέλλα, που τελικά πνίγεται.

'Η 'Ελενίτσα μέ βουρκωμένα μάτια ρωτᾶ τή μητέρα:
— Τι κρίμα νά χαθῆ τὸ κορίτσι στα άπέραντα πελάγη!
— 'Η θάλασσα, κοροϋλά μου, που τους χώρισε, μπορεί και νά τους ξαναφέρη κοντά! 'Η μόρα θά περάση!...
"Έτσι περνούν όλες οι μόρες...

Πώς μπορούσε νά έξηγήση ή 'Ελενίτσα τὸ μεγάλο δράμα τής μητέρας της!...

'Ο Θανάσης χείδεψε άπαλά τά μαλλιά τής 'Ελενίτσας και τήν διαβεβαίωσε, πως θά τής έξηγοϋσε κάποτε.

— Ναι πατερούλη! θά περιμένω πάντα νά μάθω πως ή θάλασσα μπορεί νά ξανανταμώση δυό πνιγμένους!

'Η εϋτυχία στην καρδιά τής Κλειώς θρόνιασε ξανά για πάντα. Τὸ δεκανίκι της θ' άποτελῆ πάντοτε τὸ σύμβολο του άγώνος και τής θυσίας.

“Όσοι αγάπησαν ιδέες και πόνεσαν γι’ ανθρώπους
κάτω απ’ τὰ φτερά τοῦ θανάτου, αἰσθάνονται καλά τὴ
σημερινὴ εὐτυχία τοῦ Θανάση καὶ τῆς Κλειῶς. Κι’ ὅσοι
κράτησαν τὸ πολυβόλο γιὰ χατήρι τῆς πανώριας λευτε-
ριᾶς, αὐτοὶ μονάχα μποροῦν νὰ ἴδουν καὶ νὰ αἰσθανθοῦν
τὴν ψυχικὴ ὠμορφιά καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ φτωχόπαιδου
ἀπ’ τὸ Σοῦλι.

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Ελληνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα